

T.C.

İSTANBUL TİCARET ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
İSTATİSTİK ANABİLİM DALI
İSTATİSTİK YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

FİRMA PERFORMANSI ÜZERİNDE ETKİLİ OLAN FAKTÖRLERİN
BELİRLENMESİ: TÜRKİYE BANKACILIK SEKTÖRÜ ÖRNEĞİ

Yüksek Lisans Tezi

Furkan GÜVEN

İSTANBUL, 2025

T.C.
İSTANBUL TİCARET ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
İSTATİSTİK ANABİLİM DALI
İSTATİSTİK YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

FİRMA PERFORMANSI ÜZERİNDE ETKİLİ OLAN
FAKTÖRLERİN BELİRLENMESİ: TÜRKİYE BANKACILIK
SEKTÖRÜ ÖRNEĞİ

Yüksek Lisans Tezi

Furkan GÜVEN
200013066

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Gülşah SEDEFOĞLU

İSTANBUL, 2025

ETİK BEYAN SAYFASI

Hazırlamış olduğum tez özgün bir çalışmam olup YÖK ve İstanbul Ticaret Üniversitesi Lisansüstü Yönetmeliklerine uygun olarak hazırlanmıştır. Ayrıca, bu çalışmamı yaparken bilimsel etik kurallarına tamamiyle uyduğumu; yararlandığım tüm kaynakları gösterdiğimi ve hiçbir kaynaktan yağıtığım ayrıntılı alıntı olmadığını beyan ederim. Be tezin ihtiva ettiğı tüm hususlar şahsi görüşüm olup İstanbul Ticaret Üniversitesi'nin resmi görüşünü yansıtmamaktadır.

Furkan GÜVEN

ÖZET

Firma performansı, firmanın finansal sağlığını ve yaşayabilirliğini doğrudan etkilediği için bankacılık sektörü dahil tüm sektörler açısından önemli bir faktördür. Özellikle bankacılık sektöründe mudilerin, yatırımcıların ve diğer paydaşların güvenini korumak için güçlü firma performansı esastır. Bu kapsamda, bu çalışmanın temel amacı Türk bankacılık sektöründe işletme performansının üzerinde etkili olan finansal faktörlerin tayin edilmesidir. Bu amaç doğrultusunda Borsa İstanbul (BİST)'a kote olan on bir banka çalışmaya dahil edilmiştir. Çalışmada firma performansı olarak kabul edilen öz sermaye kârlılığı ve aktif kârlılığı üzerinde etkili olan faktörlerin belirlenmesi adına 2015-2022 yılları arasındaki üç aylık veriler kullanılarak panel veri analizi gerçekleştirilmiştir. Çalışma sonucuna göre, dönen varlıklar/aktif rasyosu, aktif büyüme oranı ve mevduat büyüme oranının öz sermaye kârlılığı üzerinde etkili olduğu, aktif kârlılığı üzerinde ise aktif büyüme oranı ve mevduat büyüme oranının etkili olduğu belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Bankacılık Sektörü, firma performansı, ROE, ROA.

ABSTRACT

Firm performance is an essential factor for all sectors, including the banking sector, as it directly affects the financial health and viability of the firm. Strong firm performance is necessary to maintain the trust of depositors, investors, and other stakeholders, especially in the banking sector. In this direction, the primary purpose of this study is to determine the financial factors that affect the firm's performance in the Turkish banking sector. For this purpose, eleven banks listed on Istanbul Stock Exchange (BIST) were included in the study. In the study, panel data analysis was carried out using quarterly data between 2015-2022 to determine the factors that affect the return on equity and return on assets, which are accepted as firm performance. As a result of the study determined has determined that current assets/assets ratio, asset growth rate, and deposit growth rate have an effect on return on equity, while the asset growth rate and deposit growth rate have an effect on asset profitability.

Keywords: *Banking sector, firm performance, ROE, ROA.*

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No.
Özet.....	iii
Abstract.....	iv
Tablolar Listesi.....	viii
Şekiller Listesi	ix
Kısaltmalar	x
GİRİŞ	1
1. LİTERATÜR ÖZETİ.....	3
2. KAVRAMSAL OLARAK PERFORMANS ve FİRMA PERFORMANSI ..	7
2.1. Performans Kavramı	7
2.2. Performans Ölçümü.....	8
2.3. Performans Ölçme Sebepleri.....	9
2.4. Performansın Değerlendirilmesi.....	9
2.5. Firma Performansı	10
2.5.1. Firma performansının tanımı ve kapsamı.....	11
2.5.2. Firma performansının önemi ve faydaları.....	12
2.5.3. Firma performansı ile ilgili temel kriterler	13
2.5.3.1. Etkinlik	13
2.5.3.2. Verimlilik.....	14
2.5.3.3. Çalışma hayatının kalitesi	15
2.5.3.4. Yenilik	15
2.6. Finansal Performans.....	16
2.7. Finansal Performans Ölçüm Yöntemleri.....	17
2.7.1. Muhasebe performans ölçütleri.....	18
2.7.1.1. Hisse başına kâr	19
2.7.1.2. Öz kaynak kârlılığı (roe)	19
2.7.1.3. Aktif kârlılığı (roa).....	20
2.7.1.4. Net kâr marjı	20
2.7.1.5. Sermayenin getirisi (ROIC).....	21
2.7.2. Ekonomik kriterlere göre performans ölçütleri	22

2.7.2.1.	Net bugünkü değer	22
2.7.2.2.	Ekonomik katma değer (EVA)	23
2.7.2.3.	Piyasa katma değeri (MVA)	24
2.7.2.4.	Nakit katma değer (CVA)	25
2.7.3.	Piyasa değeri kriterine göre performans ölçütleri	25
2.7.3.1.	Fiyat / kazanç oranı (F/K)	26
2.7.3.2.	Piyasa değeri / defter değeri (PD/DD)	27
2.7.3.3.	Tobin's Q	28
3.	BANKACILIK SİSTEMİ VE TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜ	31
3.1.	Bankacılığın Doğuşu ve Tarihsel Süreci	31
3.2.	Bankacılık Sektörünün Önemi	33
3.3.	Bankacılık Fonksiyonları	35
3.3.1.	Bankacılığın birincil fonksiyonları	35
3.3.2.	Bankacılığın ikincil fonksiyonları	37
3.4.	Sektörel Olarak Banka Türleri	38
3.4.1.	Kapsamlarına göre banka türleri	39
3.4.1.1.	Evrensel bankacılık	39
3.4.1.2.	Uluslararası bankacılık	39
3.4.1.3.	Özel bankacılık	39
3.4.1.4.	Perakende bankacılık	40
3.4.1.5.	Toptancı bankacılık	40
3.4.1.6.	Kıyı bankacılığı	41
3.4.1.7.	Holding bankacılığı	41
3.4.2.	Faaliyet alanlarına göre banka türleri	41
3.4.2.1.	Mevduat bankaları	41
3.4.2.2.	Yatırım bankaları	42
3.4.2.3.	Kalkınma bankaları	42
3.5.	Bankacılık Sektörü Karlılık Göstergeleri	42
3.5.1.	Aktif karlılığı (roa)	43
3.5.2.	Öz kaynak karlılığı (roe)	43
3.5.3.	Net faiz marjı	44
3.5.4.	Faiz dışı gelirler/ toplam aktifler oranı	44
3.6.	Bankaların Karlılıklarını Etkileyen Faktörler	45

3.6.1.	İçsel faktörler.....	45
3.6.1.1.	Sermaye yeterliliği	45
3.6.1.2.	Likidite.....	46
3.6.1.3.	Aktif kalitesi.....	46
3.6.2.	Dışsal faktörler.....	47
3.6.2.1.	Gayri safı yurtiçi hasıla (GSYH)	47
3.6.2.2.	Faiz oranı	47
3.6.2.3.	Enflasyon	48
4.	ARAŞTIRMA BULGULARI VE TARTIŞMA	49
4.1.	Çalışmanın Amacı	49
4.2.	Çalışmanın Tasarımı ve Hipotezleri.....	49
4.3.	Veri Seti.....	50
4.4.	Yöntem.....	52
4.5.	Bulgular	54
5.	SONUÇ VE ÖNERİLER.....	60
	KAYNAKÇA	64
	EKLER.....	78

TABLÖLER LİSTESİ

	Sayfa No.
Tablo 4.1. Çalışmaya Dahil Edilen Bankalar	51
Tablo 4.2. Analizde Kullanılan Değişkenler Ve Kısaltmaları.....	52
Tablo 4.3. Analizde Kullanılan Değişkenlere Ait Tanımlayıcı İstatistikler.....	52
Tablo 4.4. Hausman Testi Sonuçları	55
Tablo 4.5. Model Varsayımları Test Sonuçları	55
Tablo 4.6. Panel Veri Analizi Tahmin Sonuçları	56
Tablo 4.7. Hipotez Sonuçları.....	58
Tablo 4.8. Birim Kök Test Sonuçları	58
Tablo 4.9. Panel Granger Nedensellik Analizi Sonuçları.....	59

ŞEKİLLER LİSTESİ

	Sayfa No.
Şekil 4.1. Araştırma Tasarımı	50
Şekil A.1. Aktif Karlılık (Roa) Zaman Grafiği.....	79
Şekil A.2. Öz Sermaye Karlılığı (Roe) Zaman Grafiği	79
Şekil A.3. Dönen Varlıklar (da) Zaman Grafiği	80
Şekil A.4. Aktif Büyüme (akfıf) Zaman Grafiği.....	80
Şekil A.5. Mevduat Büyüme Oranı (mevduat) Zaman Grafiği	81

KISALTMALAR

CVA	Nakit katma değ�r
EVA	Ekonomik Katma Değ�r
F/K	Fiyat / Kazanç Oranı
MVA	Piyasa Katma Değ�ri
R ²	Belirlilik Katsayısı
ROA	Aktif Karlılığı
ROE	Özkaynak Karlılığı
ROIC	Sermayesinin getirisi
�	Hata Terimi

GİRİŞ

Bir işletmenin performansı üzerinde etkili olabilecek birçok etken vardır. En önemli faktörlerden bazıları piyasa koşulları, iş modeli, yönetim ve liderlik, finansal kaynaklar, inovasyon, çalışan üretkenliği ve motivasyonu, ürün veya hizmetlerin kalitesi, pazarlama ve markalaşma, müşteri memnuniyeti ve yasal ve mevzuata uygunluk olarak ifade edilebilir. Ekonominin durumu piyasa koşulları olarak ifade edilebilir. Sektördeki rekabet ve tüketici talebi bir firmanın performansını etkileyebilir. Bir firmanın yapılanma ve çalışma şekli olan iş modeli performansı üzerinde büyük bir etkiye sahip olabilmektedir. Örneğin, güçlü ve verimli bir tedarik zincirine sahip bir firma muhtemelen daha zayıf bir tedarik zincirine sahip olandan daha iyi performans gösterecektir. Bir firmanın yönetim ve liderlik ekibinin kalitesi ve etkinliği, performansını önemli ölçüde etkilemektedir. Bir firmanın sermayesi, finansmanı ve finansal yönetimi de dahil olmak üzere finansal kaynaklarının tümü performans üzerinde etkili bir unsurdur. Bir firmanın yenilik yapma ve değişime uyum sağlama yeteneği, performansında kilit bir faktör olabilir. Bir firmanın çalışanlarının üretkenliği ve motivasyonu, şirketin performansı üzerinde önemli bir etkiye sahip olabilir. Bir firmanın ürün veya hizmetlerinin kalitesi, genellikle performansının önemli bir belirleyicisidir. Bir firmanın pazarlama ve markalaşma çabaları, müşteri algılarını ve ürün veya hizmetlerine olan talebi etkileyerek performansını etkileyebilmektedir. Bir firmanın performansı, elde edebileceği müşteri memnuniyeti seviyesinden büyük ölçüde etkilenebilirken yasal ve düzenleyici gerekliliklere uyma kabiliyetinden de etkilenebilir. Görüldüğü gibi firma performansı üzerinde doğrudan ya da dolaylı olarak birçok faktör bulunmaktadır.

Firma performansı, firmanın finansal sağlığını ve yaşayabilirliğini doğrudan etkilediği için bankacılık sektörü dahil tüm sektörlerde önemlidir. Bankacılık sektöründe mudilerin, yatırımcıların ve diğer paydaşların güvenini korumak için güçlü firma performansı esastır. İyi performans gösteren bankalar, operasyonlarını büyütme ve genişletme, hissedarlara temettü ödemek ve yeni teknolojilere ve gelecekteki büyümeyi yönlendirebilecek diğer alanlara yatırım yapmak için kullanabilecekleri kâr elde edebilmektedirler. Öte yandan, düşük performans, potansiyel olarak iflasla veya

bir kurtarma paketi arama ihtiyacıyla sonuçlanan finansal zorluklara yol açabilir. Bu nedenle, bankaların uzun vadeli varlıklarını ve başarılarını sağlamak için operasyonlarını ve performanslarını dikkatli bir şekilde yönetmeleri önemlidir.

Bu çalışmanın temel amacı Türk bankacılık sektöründe işletme performansının üzerinde etkili olan finansal faktörlerin tayin edilmesidir. Bu amaç doğrultusunda çalışma üç bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde performans ve firma performansı kavramları ele alınmıştır. Ayrıca performans ölçümüne değinilerek performans ölçme sebepleri ifade edilmiş ve performansın değerlendirilmesi hususunda bilgi verilmiştir.

Çalışmanın temel motivasyonu kapsamında firma performansının tanımı ve kapsamı ele alınmış, firma performansının önemi ve faydaları açıklanmıştır. Bu doğrultuda firma performansı ile ilgili temel kriterler olan etkinlik, verimlilik, çalışma hayatının kalitesi ve yenilik konuları incelenmiştir. Bu kapsamda finansal performans ele alınarak finansal performans ölçüm yöntemleri detaylandırılmıştır. Ayrıca ekonomik kriterlere ve piyasa değeri kriterine göre performans ölçütleri de çalışmada sunulmuştur.

Çalışmanın bir diğer bölümünde bankacılık sistemi ve Türk bankacılık sektörü kavramları da ele alınmıştır. Bu çerçevede bankacılığın doğuşu ve tarihsel süreci, bankacılık sektörünün önemi, bankacılık fonksiyonları, sektörel olarak ve faaliyet alanlarına göre banka türleri açıklanmaya çalışılmıştır. Bunun yanı sıra çalışmanın temel amacı bağlamında bankacılık sektörü karlılık göstergeleri ve bankaların karlılıklarını etkileyen faktörler ifade edilmiştir. Çalışmanın son bölümünde firma performansını etkileyen faktörlerin tespit edilmesi adına bankacılık sektörü ele alınarak ampirik sonuçlar ortaya konulmuştur.

1. LİTERATÜR ÖZETİ

Al-Tamimi (2010) çalışmasında Birleşik Arap Emirlikleri için banka performansı üzerinde etkili olan faktörleri belirlemeye çalışmıştır. Çalışmada bankaların performans göstergesi olarak roe ve roa'yı kabul edilerek 1996-2008 dönemi için regresyon analizi kullanılmıştır. Bağımsız değişkenler olarak, kişi başına düşen gayri safi yurtiçi hasıla, büyüklük, finansal gelişmişlik indikatörü (FIR), likidite, yoğunlaşma, maliyet ve şube sayısı seçilmiştir. Çalışmada likidite ve yoğunlaşmanın ulusal bankaların performansına ilişkin en önemli belirleyiciler olduğu sonucuna varılmıştır. Ayrıca, şube sayısı ve maliyetin banka performansı üzerindeki önemli belirleyicilerden olduğu belirtilmiştir.

Kumbirai ve Webb (2010) çalışmasında Güney Afrika'nın ticari bankacılık sektörünün 2005-2009 dönemleri arasındaki finansal performansını ele almışlardır. Çalışmanın örneklemini merkezi Güney Afrika olan beş büyük ticari banka oluşturmaktadır. Karlılık, kredi kalitesi ve likidite performansını ölçmek için oranlar kullanılmıştır. 2008-2009 yıllarında pik seviyeye ulaşan küresel finansal krizin Güney Afrika Bankacılık sektöründe düşük likidite, düşük karlılık ve bozulan kredi kalitesine neden olduğu saptanmıştır.

Gülhan ve Uzunlar (2011) Panel Veri Analizi yöntemini kullanarak Türkiye'de bankacılık sektöründe karlılığı etkileyen faktörleri tespit etmek adına 1990-2008 yılları arasında gerçekleştirdikleri çalışmada sermaye yeterliliği, faaliyet giderleri, likidite durumu, banka büyüklüğü, menkul kıymet cüzdanı ve takipteki krediler gibi bankalara özgü değişkenlerin aktif karlılığı üzerinde anlamlı etkilerinin olduğunu ortaya koymuşlardır. Ayrıca, ekonometrik modele eklenen ekonomik büyüme, sektördeki yoğunlaşma, sektör payı, enflasyon ve ekonomik krizler kontrol değişkenlerinin karlılık üzerinde anlamlı etkileri olduğu saptanmıştır.

Taşkın (2011) çalışmasında 1995-2009 yılları arasında ticari bankaların performanslarını etkileyen içsel ve dışsık faktörleri belirlemeyi amaçlamıştır. Çalışmada panel veri analizi yöntemi kullanılmış ve performans ölçütü olarak aktif karlılığı, net faiz marjı ve öz kaynak karlılığı belirlenmiştir. Çalışma sonucunda bankacılık performansının daha çok mikro değişkenlerden etkilendiğini ve

makroekonomik değişkenlerin banka performansı üzerinde anlamlı düzeyde etkisinin olmadığı ortaya konulmuştur.

Endonezya ve Çin’de bulunan ticari bankaların kredi, sermaye, likidite, faaliyet giderleri ve büyüklüğünü içeren bankaya özgü indikatörlerin bankaların performansına etkisini inceleyen Said ve Tumin (2011) çalışmalarında banka performans indikatörü olarak roe ve roa oranlarını kullanmışlardır. Çalışmadan elde edilen sonuçlara göre Çin’de faaliyet oranları bankaların performansını etkilerken Malezya bankaları için bu durumun geçerli olmadığı belirlenmiştir.

San ve Heng (2013) çalışmalarında 2003-2009 dönemleri arasında bankalara ait makroekonomik koşullar ve özelliklerin Malezya merkezli ticari bankaların finansal performansına etkisini araştırmayı hedeflemişlerdir. Banka karlılık göstergelerini çeşitli açıklayıcı değişkenlerle ilişkilendiren regresyon modelleri kullanılmıştır. Banka karlılık ölçütleri olarak aktif karlılığı (roa), özkaynak karlılığı (roe) ve net faiz dışı marj kullanılmıştır. Yedi değişkenin tamamı, bankacılık sektörüne özgü ve makroekonomik faktörlerin göstergesi olarak bankacılık literatüründen seçilmiştir. Çalışmadan elde edilen sonuçlara göre roa’nın en iyi karlılık ölçütü olduğu gösterilmiştir. Bankacılığa özgü belirleyiciler banka karlılığını beklendiği üzere önemli ölçüde etkilemektedir. Ancak, makroekonomik değişkenlerin karlılığa etkisi olduğunu gösteren bir kanıt belirlenememiştir.

Brahmaiah (2018) çalışmasında artan küreselleşme artan yoğunlaşma ve yoğunlaşan rekabeti dikkate alarak Hindistan ticari bankalarının karlılığı üzerinde etkili olan etkileyen etkenleri incelemiştir. Çalışmada bankaların karlılığının ölçüsü olarak ROA ve ROE kabul edilerek 2005-2015 dönemi için Hindistan’da faaliyet gösteren 89 bankadan oluşan dengeli bir panel veri seti kullanılmıştır. Elde edilen sonuçlar Hindistan’daki bankaların karlılığının hem iç hem de dış faktörlerden etkilendiğini göstermektedir. Ayrıca öz sermaye, operasyonel verimlilik, bankacılık sektörü mevduatlarının gayri safi yurtiçi hasılaya (GSYH) oranı, bankaların karlılığı üzerinde pozitif etkiye sahipken; kredi riski, fon maliyeti, takipteki alacaklar (NPA) oranı ve tüketici fiyat endeksi (CPI) enflasyonu bankaların karlılığı üzerinde negatif etkiye sahip olduğu belirlenmiştir. Bunun yanı sıra banka büyüklüğü ve öncelikli kredilerin toplam kredilere oranı karlılık üzerinde herhangi bir etkiye sahip olmadığı

belirlenmiştir. Ayrıca, gayri safi yurtiçi hasılda meydana gelen büyüme ve enflasyonun, roa ile negatif ilişkisi varken, enflasyonun roe üzerinde olumlu etkisinin bulunduğu tespit edilmiştir.

Andesfa ve Masdupi (2019) çalışmalarında karlılık oranlarının banka performansının bir göstergesi olarak kabul ederek sermaye yeterlilik oranı, takipteki krediler ve kredi/mevduat oranı gibi finansal oranların ticari bankaların karlılığı üzerindeki etkisini inceleyen makaleleri ele almıştır. Çalışma 2000'den 2017'ye kadar yayınlanan 26 dergi makalesini kapsamaktadır. Çalışma kapsamında literatürde işletmelerdeki ticari bankaların "kârlılığı" ve "finansal oranların etkisi" aktif karlılık oranı, sermaye yeterlilik oranı ve diğer finansal oranlar olmak üzere üç farklı kategoride sınıflandırılmıştır. Bulgular, literatürde en sık ele alınan kategorinin "Kârlılık" olduğunu ortaya koymaktadır.

Lardic ve Terraza (2019) çalışmalarında dinamik panel veri yöntemini kullanarak 2000-2014 dönemi boyunca Alman bankacılık sektöründe banka performansının belirleyicileri olan ödeme gücü ve likidite göstergelerini incelemişlerdir. Analizde, bankaları ticari, kamu sektörü ve kooperatif bankaları olmak üzere üç ana kategoriye ayırarak, her bir panelin bankaların performansı üzerindeki olası benzerlik veya farklılıkları incelenmiştir. Elde edilen sonuçlar fonlama oranının; kriz döneminde kooperatif ve tasarruf bankaları için özkaynak karlılığı üzerinde pozitif bir etkiye sahip olduğu belirlenmiştir.

Jadah vd. (2020) çalışmalarında Irak'ta faaliyet gösteren bankaların kârlılığı üzerinde etkili olan içsel ve dışsal etkenleri incelemişlerdir. 2005-2017 yılları arasında Irak'taki on sekiz bankanın dengesiz panel verileri dikkate alınmış olup, İlişki sabit etkiler yaklaşımı kullanılarak tahmin edilmiştir. Elde edilen sonuçlar, özkaynakların toplam varlıklara ve toplam kredilerin toplam varlıklara oranlarının, GSYİH büyümesinin, banka büyüklüğünün ve hükümetin etkinliğinin bankaların karlılığı üzerinde anlamlı ve olumlu bir etkiye sahip olduğunu göstermektedir. Diğer taraftan, enflasyon, kredi riski, faiz oranı, işsizlik ve siyasi istikrarsızlığın banka karlılığı üzerinde önemli ölçüde negatif bir etkiye sahip olduğu belirtilmektedir.

Amalia (2021) çalışmasında 2015-2019 yılları arasında Endonezya örnekleminde bankaların performanslarını risk, gelir ve sermaye açısından belirlemeye çalışmıştır.

Çalışmada banka karlılığının finansal oranlarla olan ilişkisini ortaya koymak adına kedi riski, likidite riski, finansman borç oranı, varlık kalitesi, takipteki kredi, toplam varlıklar, roa ve sermaye yeterlilik oranı kullanılarak panel veri analizi gerçekleştirilmiştir. Yapılan araştırmaya dayanarak, finansman borç oranı, takipteki kredi ve sermaye yeterlilik oranının ROA üzerinde olumlu bir etkisi olduğu sonucuna varılmıştır.

2. KAVRAMSAL OLARAK PERFORMANS ve FİRMA PERFORMANSI

2.1. Performans Kavramı

Şirketler ayakta kalabilmek için varlıklarını kullanarak kendilerinden beklenen ekonomik değeri ve faydayı yaratmak zorundadır. Bu zorunluluk şirket faaliyetlerinin değerlendirilmesi ihtiyacını doğurmaktadır. Bu noktada, ele aldığımız performans fikri basitçe "bir işletmenin belirli bir zaman içindeki faaliyetlerinin sonucu" olarak ifade edilebilir. Daha önceki yapılan tanımdan farklı olarak, konu ilgili literatürde değişik şekillerde tanımlanmıştır. Literatürde oluşan farklılıkların temel sebebi, konunun çeşitli alanlarda farklı sonuçlar tahayyül edilerek araştırılmış olmasıdır. Bu tanımlamalardan bazıları aşağıda verilmiş olup, ulusal literatürde en çok kabul gören tanıma göre performans, "kasıtlı ve planlı bir faaliyet sonucunda elde edilenleri niceliksel veya niteliksel olarak gösteren bir kavramdır" (Akal 1992:1).

Bourguignon (1995)'e göre, performans "eylemi, sonucu ve muhtemel istisnai başarıyı içeren aktivite" olarak tanımlamaktadır. Aynı zamanda Bourguignon performans kavramını "doğası ve çeşitliliği ne olursa olsun örgütsel amaçların başarılması olarak da ifade etmektedir. Bu başarı, dar anlamda sonuç/çıktı olarak, geniş anlamda ise sonuca götüren süreç olarak anlaşılabilir (Bourguignon, 1995: 33). Bourguignon (1997), bir performansın üç temel anlamını tanımlamıştır.

i. Performans başarıdır. Performans kendi başına var olmaz; şirketlere, aktörlere göre değişen başarı temsillerinin bir işlevidir.

ii. Bir eylemin sonucudur.

iii. Schneier (1986)'nın belirttiği gibi, yalnızca eylemin eşlik etmediği bir sonuç değil, bir eylem veya süreç olarak, "performans belirli bir zamanda ortaya çıkan bir sonuç değildir".

Hoffmann (1999)'a göre "örgütsel hedeflere ulaşılmasına yönelik değerlendirilmiş bir katkıyı tanımlayan" bir terimdir. Performans, bir örgütün kendi belirlediği hedeflere ulaşma derecesi olarak ifade edilebilir. Performans bir birey, ekip, organizasyon veya süreç tarafından elde edilen başarı seviyesini göstermektedir. Ayrıca performans, bir

amaca ulaşılan seviye anlamına gelmektedir (Dwight, 1999: 263). Ancak, Venkatraman ve Ramanujam (1986)'a göre performans ölçümü bir stratejinin zaman testi olarak tanımlanmaktadır.

Birçok tanıma rağmen Otley (2001), performansın kavramının kurumsal sektör ve kamu sektörü bağlamlarında değerlendirilmesi gerektiğini savunmaktadır. Bu nedenle, performans kavramını tanımlamak sadece etkinlik ve verimlilikle sınırlı değildir. Özellikle ekonomi açısından performans kavramının oldukça önemli bir yere sahiptir (Otley, 2001: 245). Bessire (1999)'da performans kriterleri açısından Otley (2001) ile aynı fikirdedir.

şirketlerde performans, tahsis edilen kaynaklar ve gösterilen çabalarla ilgili sonuçlara ulaşma düzeyi olarak tanımlanabilir. Performans, bir şirketin hedeflere ulaşma olarak kabul edilir ve bu nedenle daha geniş anlamda sonuçlardan ve hedeflerden etkilenir (Grüning, 2002: 5).

Performans, verimlilik, etkinlik, kalite, üretkenlik, çalışma yaşamının kalitesi, yenilikçilik ve kârlılık/mali kapasite olmak üzere yedi performans kriteri arasındaki karmaşık bir ilişkidir (Rolstadas, 1998: 991). Bu nedenle performans, çok boyutlu bir dizi değişken tarafından belirlenir. Performansın kaynağı, aktörlerin iş süreçlerindeki eylemleridir (Krause, 2005: 22). Performans lt, elde edilen sonuçların ve hedeflenen sonuçların kıyas edilmesi sonucunda ortaya koyulan sonuçlardan meydana gelmektedir. Performans, aynı zamanda memnuniyet olarak da anlaşılabilir (Wettstein, 2002: 115).

2.2. Performans lm

Stratejik planların geliştirilmesinde ve organizasyonel hedeflerin gerçekleştirilmesinde performans ölçüm sistemi önemli bir rol oynamaktadır. Bu nedenle akademisyenler ve uygulayıcılar performansı ölçmeye önem vermişlerdir. Benson'a (1988) göre, firma performansı iki geniş kategoriye ayrılmakta olup, finansal ve finansal olmayan performans olarak ifade edilebilir. Finansal performans göstergeleri, muhasebe çıktılarına dayalıdır. Bu ıktılar gelir tablosu ve bilançodan elde edilir. Firma performansını ölçmek için, finansal performans ölçümlerinde satış, kar ve nakit gibi çeşitli finansal göstergeler kullanılır. Bu performans ölçümü, veri

güvenilirliğini denetlemenin önemi, kamuya açıklama yapma ve kullanılan iyi tanımlanmış yöntemler dahil olmak üzere birçok avantaj sunar (Reilly ve Campbell, 1990: 63). Ayrıca ölçüm sonuçlarını karşılaştırabilme kolaylığı da performans ölçümünün bir diğer avantajıdır (Kristensen ve Westlund, 2004: 635).

2.3. Performans Ölçme Sebepleri

İş performansı ölçümleri, şirketler tarafından iyileştirmeleri başlatmak ve yönetimin temel hedeflere ulaşmak adına kaynakları kullanmalarına yardımcı olmak için kullanılır. Performansı ölçütleri, bir işletmenin geçmişteki durumu, gelecekteki istikameti, beklenmedik durumlar ve işletmenin amacına ne zaman ulaştığı veya ulaşacağı ile ilgili olarak yönetime bilgi akışı sağlar. Elde edilen bu bilgiler, performansın proaktif bir şekilde yönetilmesine olanak tanır ve bir şirketin çalışanlarına başarının ne demek olduğu ve yönetimin öncelikli beklentileri hakkında net bir anlayış sağlar (Holtbrügge, 2004: 256).

2.4. Performansın Değerlendirilmesi

Performans değerlendirme, şirketin en alt düzeyinden en üst düzeyine kadar çalışanların iş sorumluluklarını ne kadar etkin bir şekilde yerine getirdiklerini ve örgütsel amaçların gerçekleştirilmesine nasıl katkıda bulunduklarını değerlendirme sürecidir. Performansı etkili bir şekilde değerlendirmek için bir yönetici, bir iş için özel beklentinin farkında olmalı, çalışanın davranışını ve sonuçlarını izlemeli, gözlemlenen davranış ve sonuçları beklentilerle karşılaştırmalı ve aralarındaki uyumu ölçmelidir. Çoğu durumda, bir yönetici aynı zamanda çalışanlara güçlü tepkiler üretebilecek bir süreç olan geri bildirim sağlamalıdır (Davies, 1999: 153).

Performans değerlendirmeleri, yürütülmesi zor olsa da bir işletme için son derece önemlidir. İşletmelere seçim yöntemlerinin doğru olup olmadığı hakkında bilgi sağlar. Gelişim ve motivasyon programlarının gerekliliğini gösterirler ve sonrasında söz konusu programların etkinliğinin değerlendirilmesine olanak sağlarlar. Nitekim, birçok organizasyonel politika ve uygulama, büyük ölçüde performans üzerindeki etkileri üzerinden değerlendirilmektedir. Ne de olsa performans değerlendirmeleri; ücretlendirme, terfi ve iş akdi feshi gibi kararların alınmasına olanak sağlayan temel göstergedir. Diğer taraftan, takdir mekanizması yoluyla sağlanan maddi veya manevi

kazanımlar ile çalışanların motivasyonuna olumlu katkı sağlamak için kullanılır. Kısacası, çalışanların performansı hakkında objektif veriler olmadan, örgütsel etkinliğin tanımlanması ve teşvik mekanizmasının işletilmesi mümkün değildir (McDavid vd., 2018: 25).

Performans değerlendirmesi birçok insan için çok şey ifade eder. Bu bir ölçüm sürecidir; gözlem, muhakeme ve bir geri bildirim sürecidir. İşletmenin önceden belirlenmiş olduğu hedefleri gerçekleştirmek için kullandığı bir kontrol mekanizmasıdır. İyi performans, bir çalışanın kendisine verilen görevleri kendisinden beklendiği ölçüde yerine getirmesini ifade eder. İyi performans, bir işi etkili bir şekilde yapmak demektir. Performans değerlendirmesi, bir çalışanın davranışını belirlenmiş standartlara uygunluğunu inceleyip değerlendirdiği, karşılaştırmanın sonuçlarını belgelediği bir süreç olup, elde edilen sonuçlar iyileştirmelerin gerekli olduğu alanları göstermek adına çalışanlara geri bildirim mekanizmasının çalışmasını sağlamaktadır (Lerner, 1965: 355).

Performans değerlendirmesi, bir çalışanın belirli bir süre boyunca işletmeye katkısının değerlendirildiği bir süreç olup, bir çalışanın sistematik ve periyodik bir şekilde değerlendirilmesi esasına dayanmaktadır. Ücretleri yönetmek ve çalışanların güçlü ve zayıf yönlerini belirlemek için yaygın olarak kullanılmaktadır (Bartis vd., 1988: 242).

2.5. Firma Performansı

İşletmeler kendi performanslarını değerlendirirken finansal ve finansal olmayan göstergeleri birlikte kullanmaktadır (Akman, 2008: 94). İlk yaklaşım olarak, firma performansını rakiplerin performansları ile karşılaştırma sağlayan subjektif ölçeklerin kullanılmasıdır. İkinci yaklaşım ise, firma performansına ilişkin objektif veriler kullanılarak değerlendirme yapılmasıdır. Bu alandaki çalışmalar nesnel ve öznel ölçekler arasında güçlü bir ilişki olduğunu göstermektedir (Guo, 2002: 1156; Perry ve Shao, 2002: 1141; Pelham, 1997: 283).

Firma performansı, belirli bir süre sonunda planlar, çabalar ya da faaliyetler yoluyla elde edilen başarı düzeyini ifade eder. Diğer açılardan, bir stratejinin etkinliğini değerlendirmek için performans ölçütleri kullanılır. Firma performans ölçümü, işletmelerin hedeflerine ulaşmak için operasyonlarını daha etkin ve verimli bir şekilde

yönetmelerine yardımcı olan bir dizi ölçümdür. Firma performansı çok yönlü bir metriktir (Porter, 1985: 112). Bu bağlamda firma performansının tanımının ve kapsamının bilinmesinin yanı sıra firma performansının önemi ve faydaları ile firma performansı ile ilgili temel kriterlerin bilinmesi gerekir.

2.5.1. Firma performansının tanımı ve kapsamı

Firma performansı, bir organizasyonun belirli periyotlardaki satış ve pazar payı büyümesi ile karlılık artışı açısından organizasyonel hedeflere ulaşma düzeyinin değerlendirilmesini sağlamaktadır. Bunun yanı sıra tüm alanlarda niteliksel ve niceliksel iyileştirmeler olarak tanımlanan temel stratejiler açısından değerlendirilmesi olarak tanımlanmaktadır (Denison ve Daniel, 1995: 204). Başka bir tanıma göre ise işletme performansı, mevcut kaynakların en verimli şekilde kullanarak hedeflere ulaşabilmeyi ifade etmektedir. Bu kapsamda, işletmelerin belirli periyotlarda elde ettikleri sonuçlar işletme performansını belirlemektedir (Porter, 1991: 100).

Kanter ve Brinkerhoff (1981: 321) firma performansını "örgütsel etkinliğin derecesi" olarak tanımlamıştır. Firma performansının çok boyutlu doğası, ölçüm karmaşıklığını artırmakta ve aynı zamanda karmaşık çalışmaları genelleştirmektedir (Ventkatraman ve Ramanujam, 1986: 801; Neely ve Austin, 2002: 41). Kârlılık, firmaların birincil var olma nedeni olduğundan, birçok çalışma, şirketlerin en yüksek kârlılığa nasıl ulaşabileceklerini ve ayrıca organizasyonel ve çevresel sorunların firma performansını ne ölçüde engelleyebileceğini veya artırabileceğini bulmak için firma performansını kullanır (Ginsberg ve Ventkatraman, 1985: 422).

Performans ölçüm araç ve kriterleri, küreselleşme gelişim göstermiştir. Örneğin; rekabet düzeyi işletmelerinsürdürülebilirlik konusunu gündeme getirmiştir. Organizasyon yapısı, çalışan memnuniyeti, küresel arenadaki yüksek rekabet nedeniyle pazar payı, ürün ve hizmetlerde müşteri memnuniyeti, teknolojik yeterlilik, kalite yönetimi gibi birçok gösterge bir şirketin ne kadar başarılı olduğunu belirlemek için en çok kullanılan faktörler haline gelmiştir. Literatürde firma performansı finansal, pazarlama ve operasyonel açılardan geniş bir şekilde analiz edilmektedir (Neely ve Austin, 2002: 43).

Moullin (2007) firma performans tanımını genişleterek sağlıklı kuruluşların nasıl yönetildiğini, müşterilere ve diğer paydaşlara sağladıkları değeri değerlendirme süreci olduğunu önermektedir. Firma performansındaki ve etkinliğindeki değişkenliği açıklamak organizasyon çalışmalarında ve özellikle stratejik yönetimde kritik konulardan biridir. Zayıf performans göstergeleri mevcut ve potansiyel müşteriler ve paydaşlar tarafından süreç yönetimindeki zayıflık olarak algılanabilir. Diğer taraftan, uygun performans göstergelerinin rekabeti teşvik etmesi ve kurumsal itibar ve güveni artırabilecek etkenler arasında gösterilmektedir. Şirketler performansa dayalı Pazar paylarını artırmak için birbirleriyle rekabet etmeye çalışırlar (March ve Sutton, 1997). Bir işletmenin rekabetçi bir pazardaki konumu, endüstri analizi merceği kullanılarak değerlendirilir (Barnett vd., 1994). Bu görüşe göre, firmalar olağanüstü performans sonuçlarına ulaşır; pazardaki konumlarından bir avantaj elde ederler ve çeşitli endüstriyel engeller olduğunda konumsal avantajlarını sürdürürler (Caves ve Porter, 1977; Barnett vd., 1994). Bu nedenle iyi performans, bir kuruluşun çeşitli alanlarda başarılı olmak için kaynaklarını, yeteneklerini ve varlıklarını doğru şekilde kullandığının göstergesidir. Performans ölçümü ayrıca belirli hedef, program, yatırım ve satın alma parametrelerinin hedeflenen sonuçlara ulaşp ulaşmadığını göstermektedir. Firmalar, birbirinden farklı çok sayıda ve birbiriyle çelişen örgütsel hedeflere sahiptir ve örgütsel etkililiğe doğru ilerlemek için iç ve dış paydaşları etkilemeleri ve onlarla etkili bir iletişim içinde olmaları gerekmektedir (Venkatraman ve Ramanujam, 1986).

2.5.2. Firma performansının önemi ve faydaları

Çok sayıda araştırmanın sonucuna göre, firma performansının çok boyutlu bir yapı olduğu konusunda görüş birliği bulunmaktadır (Combs vd., 2005). Combs vd. (2005), örgütsel performansın boyutlarını belirlemeyi hedeflediler ve performans boyutları arasında bazı kesişim noktaları buldular. İlk olarak, muhasebe getirileri tek boyutlu olarak sınıflandırılmış; ikinci olarak büyüme, bazı çalışmalarda birleştirilerek başka bir boyut olarak belirlenmiştir. Üçüncü olarak ise, bazı araştırmalar muhasebe ve büyüme boyutlarını borsa ölçümlerinden ayırmıştır. Son olarak, bazı çalışmalar operasyonel performansı işletme çapındaki performanstan ayırdı. OPER ve örgütsel performansın ayrı ayrı ele alınabileceği fikri, kaynak temelli teori ile tutarlıdır (Ray vd., 2004; Combs vd., 2005).

Ray vd. (2004), kaynak tabanlı mantığın etkilerini test ederken, genel firma performansıyla ilişkilerden ziyade etkili süreçlerle nedensellik ilişkileri kurmanın daha uygun olduğunu ortaya koymuşlardır. Yazarlar, işletmelerin katma değer yaratacak pazar süreçleri aracılığıyla rekabet avantajına ihtiyaç duyduklarını iddia ettiler. Pazar süreçlerine faaliyetler, rutinler ve iş süreçleri aracılığıyla ulaşılacaktır. Firma performansının kapsamlı bir şekilde kavramsallaştırılması, finansal olmayan olarak sınıflandırılan operasyonel performans belirtilerini ve finansal performans belirtilerini vurgulayacaktır (Venkatraman ve Ramanujam, 1986).

Frolich ve Westbrook (2001, s.185), performans ölçümlerinde, üretkenlik, üretkenlik dışı ve piyasa performansı olmak üzere üç ölçü kullanmışlardır. Üretkenlik dışı yapıların eleştirel analizi, zamana dayalı (üretim sağlama süresi, tedarik sağlama süresi vb.) ve maliyete dayalı (üretim maliyeti, genel gider maliyeti vb.) -zaman teslim vb.) performans ölçümünde kullanılmıştır. Performansı temsil etmesi amacıyla sekiz madde kullanılmıştır (Afshan, 2013, s. 326). Flynn vd. (2010), firma performansına ilişkin kapsamlı analizlerinde firma performansını iş ve operasyonel performans olmak üzere ikiye ayırmışlardır. Operasyonel performansı doğru bir şekilde ölçmek için; teslimat zamanı, pazara yeni ürünlerin sunulması, pazardaki potansiyel değişimlere yanıt verebilme hızı, birincil müşterilere zamanında teslimat kaydı, müşteri taleplerini zamanında yerine getirme ve temel seviye olmak üzere sekiz ögeye ayrılmıştır.

2.5.3. Firma performansı ile ilgili temel kriterler

Performans ölçümü, işletmenin büyümesini izlemenin hayati bir parçasıdır. Bir işletmenin performansının belirlenen hedeflere göre ölçülmesini gerektirir. İş performansının periyodik şekilde kontrol edilmesi, işletmeye finansal veya organizasyonel sorunlara karşı koruma sağlamaktadır. İşletmelerin süreç maliyetlerini azaltmalarına, üretkenliklerini ve görev etkinliklerini artırmalarına destek sağlamaktadır.

2.5.3.1. Etkinlik

Etkinlik, firmaların belirlenen hedefleri doğrultusunda hayata geçirdikleri faaliyetler neticesinde hedeflerine erişebilme düzeyini belirleyen bir performans göstergesi olarak ifade edilebilir. Tanımı gereği etkinlik terimi "hedef odaklı" bir terim olarak

kabul edilir. Belirlenen hedeflerin hayata geçme düzeyi firmanın ortaya koyduğu ürün(iş)ler ile belirlenir. Etkinlik, taşıdığı bu özelliğinden dolayı işletmeler düzeyinde toplam performansın yansıtılması kabiliyeti olan en önemli performans boyutlarından biridir. Temel olarak etkinlik tabanlı hedefler çoğunlukla firmanın uzun vadedeki hedefleri olarak söylenebilir. Kısa vadede hedeflenen satışlar gibi hedefler, etkinlik boyutunda ifade edilmesi gerekmeyen hedeflerdir. Özetle etkinlik, hedeflenen üretim (iş) miktarı ile fiili olarak üretilen ürün miktarı arasında ortaya çıkan bağlantının bir boyutu olduğu söylenebilir (Tanyaş, 1993).

2.5.3.2. Verimlilik

Verimlilik kavramı, aynı ilkeler temelinde iki şekilde tanımlanabilmektedir. Bu tanımlardan ilki nispeten daha geniş bir çerçevede verimliliği ele almaktadır. Bu tanıma göre verimlilik; doğru filleri, doğru biçimde ve iktisadi bir gayretle yapmayı isteyen planlı bir fikir yapısı olarak tanımlanabilmektedir. Bütün ülkelere Japon verimlilik merkezi tarafından benimsetilmeye çalışılan düşünce biçimi felsefik bir kapsamdadır (Drucker 1977: 56).

Böylesi geniş bir kavramı basit ilişkiler kurarak ve bunların neticelerini değerlendirerek tanımlamak ve ölçmek imkânsızdır. Verimliliği organizasyonlarla birlikte insanların hayatlarını şekillendiren bir davranış tarzı biçiminde ele alıp incelemekse oldukça karışık ve zordur. Verimliliği böylesi geniş bir boyutta ele almak tanımlama ve ölçme konularında sorunları da beraberinde getirdiğinden, meseleye işletme seviyesinde yaklaşan çok sayıda uygulayıcı ve araştırmacı, bir kavram düzenlemesi yapmayı uygun bularak bu denli geniş kapsama sahip bir verimlilik tanımı yerine "işletme organizasyon performansı" ifadesini kullanmışlardır. Öte yandan verimlilik, örgütsel performansı ortaya koyan yedi boyuttan biri biçiminde ifade edilmektedir (Drucker, 1977: 57).

Küreselleşme ile birlikte teknolojik, yasal ve düzenleyici değişiklikler söz konusu olduğunda şirketlerin daha çevik ve daha esnek şirketlerin rekabet baskısı altında kaldığı günümüzde, iş verimliliğini artırmaya ihtiyaç duyulmaktadır. Rekabet sonucunda iş verimliliğini artırmayı gerekli kılan yeni zorluklar ortaya çıkmaktadır. İş verimliliğini artırmak için, şirketin rekabet avantajını ve karlılığını arttırmaya yönelik stratejiler üzerinde günlük çalışmaların yanı sıra, iş verimliliğine ve karlılığına katkı

sağlamayan faaliyetlerin ortadan kaldırılmasına yönelik çalışmalar yapılması da gerekmektedir. Bunlar, kuruluş içindeki ancak iş verimliliğini ciddi şekilde rahatsız eden ve etkileyen faaliyetlerdir (Wilson vd., 2018: 52).

2.5.3.3. Çalışma hayatının kalitesi

Performans ölçütleri, çalışanların sağlıklarını, alışkanlıklarını ve sosyal çevrelerini, refahlarını ve iş yaşam kalitelerini etkileyen bir dizi faktörle ilgilidir. Çalışma hayatının kalitesi, iş tatmini, motivasyon, üretkenlik, sağlık ve iş güvenliği ile ilişkilidir ve dört ana konuyu kapsamaktadır. Bunlar; (i) güvenli bir çalışma ortamı; (ii) iş sağlığı eğitimi; (iii) çalışma süresi ve (iv) yeterli düzeyde bir maaş belirlenmesi olarak sıralanabilir (Pandey ve Tripathi, 2018: 55). Çalışma hayatı kavramı işyerinin; iş tatmini, iş dışı yaşam alanlarındaki tatmin, genel yaşamdan tatmin, kişisel mutluluk ve öznel iyi oluş üzerindeki etkilerini kapsamaktadır (Sirgy, 2001: 241). Ayrıca, çalışanların çalışma hayatı kalitesini geliştirmek, kuruluşun üretkenliğini olumlu yönde etkilerken, artırılmış üretkenlik, çalışma hayatı kalitesini güçlendirecektir (Sattar, 2018: 16).

Bireysel organizasyon düzeyinde performansa ilişkin basit veya küresel anlamda kabul edilmiş bir tanım bulunmamaktadır. Firma performansı çok boyutlu amaç ve hedefleriyle bağlantılıdır ve bir kuruluşun kaynaklarını verimli kullanma ve hedefleriyle tutarlı ve kullanıcıları ile ilgili çıktılar üretme yeteneği olarak tanımlanabilir (Peterson vd., 2003: 52). İşletme performansının analiz süreci, örgütsel değerlendirme sürecinde kullanılan çok önemli bir basamaktır (Lusthaus, 2002: 33). Örgütsel performansın üç ana alanı (i) finansal performans, (ii) operasyonel performans ve (iii) organizasyonel etkinlik olarak sıralanabilir (Venkatraman ve Ramanujam, 1986: 803). Çalışanlar firmaların en önemli varlıklarıdır ve bu nedenle bir kuruluşun çalışanlarını etkili yönetme şekli firma performansı üzerinde büyük bir etkiye sahiptir (Boudreau, 1996: 16).

2.5.3.4. Yenilik

İnovasyon literatürü, bir işletmenin başarılı olmak ve hayatta kalmak için (Jimenez ve Sanz-Valle, 2011; Bell, 2005; Cho ve Pucik, 2005) ve sürdürülebilir rekabet avantajı sağlamak adına (Standing ve Kiniti, 2011; Bartel ve Garud, 2009; Johannessen, 2008)

inovasyona ihtiyac duyduğunu ortaya koymaktadır. Firma performansı açısından yeniliklerin ortaya konulması konusu, Schumpeter'in (1934) sürekli yenilik faaliyetinin uzun vadeli firma başarısının ana kaynağı olduğu iddiası ile gündeme gelmiştir (Rosenbusch vd., 2011: 444). Yenilik üretmekte başarısız olan firmaların kendilerini büyük bir riske attıkları düşünülebilir (Kotler, 2000: 142). Artan rekabet düzeyi ve kısalan ürün yaşam döngülerine bağlı olarak, işletmelerin yenilik üretme kapasitesinin, performanslarını artırmasına ve rekabet avantajını kaybetmeme konusunda her zamankinden daha önemli bir role sahip olabileceği belirtilmektedir (Artz vd., 2010: 726).

2.6. Finansal Performans

Finansal performans, bir işletmenin varlık kalitesi ile ilişkilendirilebilmektedir. Varlık kalitesi, firmanın ekonomik hedeflerine ulaşma durumunu gösteren sonuç odaklı bir finansal parametredir (Venkatraman ve Ramanujam, 1986: 801-814).

Genel olarak finansal performans, bir firmanın politikalarının ve faaliyetlerinin sonuçlarını parasal olarak ölçmeyi ifade eder. Bu sonuçlar firmanın yatırım getirisine, aktif karlılığına, katma değerine vb. yansır. Venkatraman ve Ramanujam'a (1986) göre firma stratejilerini finansal performansa göre değerlendirmenin temel nedeni, oyunculara ve araştırmacılara firmanın ekonomik hedeflerine ulaşma derecesi hakkında bir fikir vermektir. Ayrıca, çalışma sahiplerinin performanslarını değerlendirmek için değerlendirme ölçütlerinden yalnızca birini seçme istekleri, kişisel ve politik amaçlara hizmet edebilir (Kanter ve Brinkerhoff, 1981: 324).

Bir kuruluşun hedeflerine ulaşma miktarını ve bunun etkili olup olmadığını analiz etmek için finansal performans kullanılmaktadır. Bu sebeple finansal performansın kapsamlı analizi son derece önemlidir. Finansal performans, firmaların genel ekonomik hedeflere ulaşmalarına yardımcı olmayı amaçlayan finansal göstergelere dayalı iş performansındaki temel kavramlardan biri olarak tanımlanır. Finansal performansın diğer bir tanımı ise kârlılık, pazar payı ve satış büyümesi ile ilişkili kurumsal hedeflere ve geniş iş stratejik hedeflerine ulaşmaktır (Hult vd., 2004: 433; Jaworski ve Kohli, 1993: 55; Narver ve Slater, 1990: 29). Finansal performans, bir kuruluşun amaçlarının ve operasyonlarının mali sonuçlarını incelerken mevcut genel

performansı ve sıklıkla uzun vadeli mali durumu gösterir (Venkatraman ve Ramanujam, 1986: 806).

Finansal performans, bir şirketin tanımlanmış hedefler çerçevesinde sonuçlar elde etmesini içeren bir mekanizma olup yüksek performans ölçümleri yüksek verimliliğe işaret etmektedir (Mallot ve Charles, 1998: 182). Finansal performans göstergeleri, işletmelerde yönetsel karar alma ve planlamanın merkezinde yer alır. Bunun nedeni, bu göstergelerin ölçülebilmesi ve karşılaştırılabilmesinin basitliğidir. Ayrıca, finansal performansın farklı yönlerinin genel performansa nasıl katkıda bulunduğunu değerlendirmek işletmeler için kritik öneme sahiptir. Ek olarak, finansal göstergeler, mevcut operasyonel oranlardan/istatistiklerden ve ayrıca performansı değerlendirmek için kullanılan müşteri memnuniyeti ve zamanında performans gibi niteliksel yönlerden elde edilir (Francis vd., 2005: 2103).

Performans ölçümü sadece bu istatistiklerle sınırlandırılmamalıdır. Performans ölçümü ise sadece bu istatistiklerle sınırlandırılmamalıdır. Mali istatistiklerin temsil etmeyebileceği bazı yönetsel yönler olabilir. Sürekli değişen dinamik bir ortamda, finansal performans metrikleri ve finansal raporlama firma performansını yorumlamada yetersiz kalmaktadır. Firmanın mevcut ve gelecekteki finansal durumunu analiz etmek için geleneksel finansal raporlama sistemleri yeterli olmayıp finansal olmayan verilere de ihtiyaç duyulmaktadır (Schefczyk, 1993: 303-304).

2.7. Finansal Performans Ölçüm Yöntemleri

Hissedarlarının mal varlığını en üst düzeye çıkaracak şekilde yani kar maksimizasyonunu hedefleyerek faaliyet gösteren bir işletme, kaynaklarını verimli bir şekilde tahsis eder. Hissedarlar, çalışanlar, müşteriler ve diğer paydaşlar şirketin değerini maksimize edecek kararlar alabilmek adına çaba göstermektedirler. Bu nedenle, bir firmanın yönetiminin, hissedarlarının servetini maksimize edip etmediğine dayalı olarak değerlendirilmesi kabul edilebilir bir yaklaşımdır (Peterson ve Peterson, 1996: 1).

Performans ölçümleri, kontrol sistemlerinin organizasyonel hedeflerin gerçekleştirilmesi üzerindeki etkinliğini gösterir. Otley'e (2002) göre, finansal performans ölçümü için gerekli üç önemli fonksiyon vardır. Temel olarak performans

ölçütleri; muhasebe performans ölçütleri, ekonomik kriterlere göre performans ölçütleri ve piyasa değeri kriterine göre performans ölçütleri olmak üzere üç başlık altında incelenebilir.

2.7.1. Muhasebe performans ölçütleri

Kuruluşlar, mümkün olduğu kadar etkin bir şekilde yürütüldüklerine dair güvence vermek veya amaçlarına ulaşip ulaşmadığını tespit etmek için performanslarını değerlendirmektedirler. Firma finansal performansının analizinde farklı teknikler kullanılmaktadır. Bunlardan biri firmanın mali tablolarına dayalı rasyo analizidir. Mali tablolar analizi tarihsel verilerden elde edilir ve gelecek performansına ilişkin için veriler içerebilmektedir (Horngren ve Sundem, 1990). Bu oranların kesin kabul gören bir sınıflandırması olmasa da karlılık ve yatırım oranları olmak üzere iki ana gruba ayrılabilir (Masa'deh, Tayeh, Al-Jarrah ve Tarhini, 2015: 130).

Muhasebeye dayalı ölçümlerin dikkate değer avantajları vardır. Bu avantajlar basit, ek çaba gerektirmeden anlaşılması kolay ve neredeyse denetlenmiş rakamlara dayalıdır. Bu ölçümler geçmiş verilere dayalı olup, muhasebe politikalarındaki değişimlere rahatlıkla uyum sağlamaktadırlar ve kısa vadeli plan ve hedefler için uygundur. Fakat muhasebeye dayalı ölçümlerin bazı dezavantajları da vardır. Maddi olmayan duran varlıkları yetersiz olarak tahmin edebilirler. Çoğu şirket farklı muhasebe politikaları benimsediğinden, bu ölçümlerin kullanılması diğer şirketlerin kesin rakamlarıyla karşılaştırma yapmakta zorluk yaratabilmektedir (Aliabadi vd., 2013: 23).

Masa'deh vd. (2015)'e göre muhasebeye dayalı ölçümler, bir firmanın karlılığını değerlendirmek için önemli göstergelerdir. Bu oranlar, şirketin dönemsel olarak ne kadar kazandığını ve satışlardan ne kadar kar elde ettiğini gösterir. Kapopoulos ve Lazaretou (2007), kar oranının muhasebeci tarafından yerel veya uluslararası standartlara göre hesaplandığına işaret etmektedir. Ayrıca maddi ve maddi olmayan duran varlıklar için farklı muhasebe tekniklerinin kullanılmasından etkilenmektedirler. Hisse başına kâr, öz kaynak kârlılığı, aktif kârlılığı, net kâr marjı, sermayenin getirisi, brüt faaliyet kârlılığı ve büyüme oranları muhasebeye dayalı ölçümlere örnekler olarak verilebilir.

2.7.1.1. Hisse başına kâr

Şirketin belirli bir mali periyotta hissedarlar için oluşturduğu kazanç, hisse başına kar olarak ifade edilir. Aşağıdaki şekilde hesaplanır; (Van Horne ve Wachowicz, 1995).

$$\text{Hisse Başına Kar} = \text{Net Kar} / \text{Hisse Sayısı} \quad (3.1)$$

Hisse Başına Kazanç formülü, bir şirketin ortak hissedarlar için net kar üretme yeteneğini göstermektedir. Bir şirket için hisse başına kar değeri tek başına bir anlam ifade etmeyebilir. Bu oran, sektör ortalamaları dikkate alındığında ve şirketin hisse fiyatıyla (F/K Oranı) karşılaştırıldığında anlamlı bir rasyo olarak kullanılabilir. Aynı sektördeki aynı sayıda hisse senedine sahip iki şirket arasında, daha yüksek hisse başına kar, daha iyi karlılığı gösterir. Hisse başına kar, genellikle bir şirketin hisse fiyatıyla birlikte, görece “ucuz” (düşük F/K oranı) veya “pahalı” (yüksek F/K oranı) olup olmadığını belirlemek için kullanılır (Ohlson vd., 2005: 354).

Hisse senedi veya şirket değerlemesi yapılırken hisse başına kar oranının kullanılmasının ana sınırlaması, bu oranın net gelir kullanılarak hesaplanmasıdır. Amortisman ve itfa payları gibi nakdi olmayan giderlerin net gelirden elimine edilmesi ve sermaye harcamalarının toplu yapısı, bir işletmenin net gelirinin raporlama dönemleri arasında büyük farklılıklar göstermesine neden olabilir. İşletmelerin net gelirini etkileyen vergi ve faiz giderleri gibi faaliyet dışı giderleri olabilmekte olup, net gelir, nakit akışını veya faaliyette bulunulan işin sağlığını tam olarak yansıtmamaktadır (Nugraha vd., 2020: 1203).

2.7.1.2. Öz kaynak kârlılığı (roe)

Özkaynak karlılığı (roe) oranı, bir firmanın kaynaklarını kar elde etmek ve hissedar zenginliğini artırmak için kullanılmaktadır. Ayrıca roe yönetimin başarısını veya başarısızlığını göstermektedir (Alexander ve Nobes, 2001). Bununla birlikte, Duffy (1995), roe'nin oran piramidinin önemli bir parçası olmasına rağmen, bu oranın hissedarlara, yönetimin hissedar servetini artırdığını veya yok ettiğini göstermediğini ifade etmiştir. Adetunji ve Owolabi, (2016)'ya göre ROE, bir şirketin kurumsal borcu olmadığında kesin rakamları gösterir. Bu oran, şirket kaldıraçlıysa, firma performansını değerlendirmek için gereklidir.

ROE formülü şu şekilde hesaplanır (Al Manaseer vd., 2012; Uadiale, 2010; Juras ve Hinson, 2008; Pandya, 2011):

$$\text{ROE} = \text{Net gelir} / \text{Toplam öz sermaye} \quad (3.2)$$

2.7.1.3. Aktif kârlılığı (roa)

Aktif Karlılık, (roa) kuruluşun finansal ve operasyonel performansını ve şirketin varlıklarını kâr elde etmek için kullanarak ne kadar getiri elde ettiğini ölçen bir rasyodur (Aggarwal vd., 2003: 1). Haniffa ve Hudaib (2006), yüksek roa'nın, bir işletmenin kaynaklarını verimli kullanan ve hissedarların çıkarlarına hizmet eden üretken bir yönetim anlayışına işaret ettiğini düşünmektedir. Genel kabul gören roa formülü aşağıda verilmiştir (Kim & Yoon, 2007; Mashayekhi & Bazazb, 2008; Shao, 2010 ve diğerleri tarafından):

$$\text{ROA} = \text{Net Gelir} / \text{Toplam Varlıklar} \quad (3.3)$$

Formüldeki net kâr, satış sonrası faaliyet ve/veya faaliyet dışı tüm giderler elimine edildikten sonra elde edilen kazancı, toplam aktifler ise işletmenin varlık büyüklüğünü göstermektedir. Sonuç olarak, her bir satıştan elde edilen kar oranı veya en az varlıkla en yüksek satış rakamlarını elde etme kapasitesi, aktif karlılığının belirlenmesindeki en önemli faktördür (Van Horne ve Wachowicz 1995: 142).

2.7.1.4. Net kâr marjı

Net kâr marjı bir işletmenin finansal sağlığı hakkında bilgi veren önemli rasyolardan biridir. Bir şirket mevcut uygulamaların işe yarayıp yaramadığını net kâr marjını takip ederek değerlendirebilir. Net kâr marjı veya net marj, bir şirketin toplam satışlarından ne kadar net gelir elde ettiğini ifade eder. Satışlarını kâra dönüştürmesi gerektiği için kâr marjı artarsa işletme daha verimli çalışmaktadır. Ayrıca net kâr marjı bir şirketin tüm masraf ve giderleri ödendikten sonraki toplam gelirini yansıtan yüzde veya ondalık değer olarak tanımlanmaktadır (Heikal vd., 2019: 101).

Net kâr marjı, satış karlılığını ölçmek için kullanılan en temel oranlardan biridir. Fiyatlandırma, maliyet yapısı ve üretim verimliliği hakkında bilgi sağladığı için

pratikte faaliyetlerin başarısının ölçülmesinde sıklıkla temel bir performans göstergesi olarak kullanılır (Ross vd.1990: 43). Formül aşağıdaki gibidir:

$$\text{Net kâr marjı: Net kar / Net satışlar} \quad (3.4)$$

En basit haliyle net kâr marjı, bir işletmenin bir birimlik satışının tüm giderler düşüldükten sonra ne kadarının net kâra eşit olduğunu gösterir. Bu oran, işletme faaliyetlerinin verimliliği hakkında ipuçları verir ve fiyatlandırma gibi çeşitli politika ve kararların sonuçlarının göstergesi olarak kabul edilmektedir. Bu oranın diğer karlılık oranlarında olduğu gibi anlamlı olması beklenmektedir. Net kâr marjı seviyesi farklı sektörlerde faaliyet gösteren şirketler farklı anlamlar taşımaktadır. Örneğin; perakende ve toptan ticaret sektöründe bu oranın üretim faaliyetleri içinde barındıran sektörlere kıyasla daha düşük olması beklenmektedir. Net kâr dışında gelir tablosunda sunulan brüt satış kârı, faaliyet kârı, olağan kâr gibi farklı karlılık metrikleri kullanılarak da bir işletmenin faaliyetlerine ilişkin bilgi edinilmesi mümkündür (Ross vd., 1990: 45).

2.7.1.5. Sermayenin getirisi (ROIC)

Sermayesinin getirisi (ROIC), bir işletmenin sermayesini karlı yatırımlara ve/veya projelere ne kadar verimli bir şekilde aktardığını belirlemektedir. ROIC oranı, bir işletmenin dış kaynaklardan temin ettiği fonu getiri elde etmek adına doğru kullanıp kullanmadığına dair bir fikir vermektedir. Bir işletmenin yatırılan sermaye getirisini, ağırlıklı ortalama sermaye maliyeti ile karşılaştırmak, yatırılan sermayenin etkin bir şekilde kullanılıp kullanılmadığını ortaya çıkarır. Sermayenin getirisi (ROIC) aşağıdaki gibi hesaplanır.

$$\text{Sermayenin Getirisi (ROIC)} = \text{Net Faaliyet Karı} / \text{Faaliyetler İçin Yatırılan Sermaye} \quad (3.5)$$

ROIC formülü, vergi sonrası net işletme kârının yatırılan sermayeye bölünmesidir. İstikrarlı veya iyileşen sermaye getirisi olan şirketlerin çalışmak için önemli miktarlarda yeni sermaye koyması olası değildir. Yatırım sermayesinin getirisi (ROIC), öz kaynak ve fonla sahipleri tarafından getirilen sermayeyi kullanan işletme tarafından elde edilen getiriye yüzde olarak ifade etmektedir.

Temel olarak, ROIC; "Şirket yatırılan her bir dolar için ne kadar getiri elde ediyor?" sorusunun cevabı olarak ifade edilebilir. Getiri metriği yüzde şeklinde sunulduğu için, getiri metriği bir şirketin karlılığını değerlendirmek ve benzer şirketlerle karşılaştırmalar yapmak için kullanılabilir. Bununla birlikte, metriği izlemenin daha sık kullanım durumlarından biri, yönetim ekibinin sermaye tahsisine ilgili yargısını değerlendirmek içindir.

2.7.2. Ekonomik kriterlere göre performans ölçütleri

Ekonomik kriterlere göre performans ölçütleri; Net Bugünkü Değer, Ekonomik Katma Değer (EVA), Piyasa Katma Değeri (MVA) ve Nakit Katma Değer olmak üzere dört başlık altında incelenebilir.

2.7.2.1. Net bugünkü değer

Bir projenin ekonomik ömrü boyunca sağlayacağı net nakit girişlerinin bir iskonto oranı kullanılarak iskonto edilmesiyle elde edilen toplam değerler Net Bugünkü Değer olarak bilinir (Van Horne ve Wachowicz 1995: 338). Bir projenin net bugünkü değerinin, bu teknik kapsamında kabul edilebilir olarak değerlendirilebilmesi için sıfırdan büyük veya sıfıra eşit olması gerekir. Bir projenin net bugünkü değeri üç aşamada hesaplanır. Bunlardan bazıları şunlardır (Üreten ve Ercan 2000: 85):

- i. İskonto oranını belirleyerek nakit akışlarının bugünkü değerinin hesaplanması,
- ii. Gelecekteki nakit akışlarını varsayımda bulunulması,
- iii. İskonto oranının tayin edilmesi.

Seçilen iskonto oranı ile, öngörülen nakit akışları bugünkü değere indirgenir ve aşağıda verilen formül uygulanarak hesaplanır:

$$\sum_{t=1}^n \frac{R_t}{(1-i)^t} \quad (3.6)$$

Burada;

R_t = Tek bir dönem boyunca net nakit giriş-çıkışları,

d = Alternatif yatırımlarda kazanılabilecek iskonto oranı veya getirisi,

t = Dönem sayısı,

olarak ifade edilmiştir.

İskonto oranının doğru tayin edilmesi, uygulamadaki başlıca husustur. İskonto oranı ve belirlenecek olan net bugünkü değer ters orantılıdır. Hesaplanan iskonto oranı sermaye maliyetine eşit veya daha fazla olmamalıdır. Ayrıca, sermaye piyasasındaki cari faiz oranı, yatırım riski, işletmenin ortalama karlılığı, benzer yatırım sektörlerindeki karlılık oranı, sermayenin fırsat maliyeti ve sermayenin marjinal verimliliği de hesaba katılarak uygulanmalıdır. (Ross vd., 1990: 49). Net bugünkü değer tekniği, bir işletmenin performansı ile ilgili tüm kriterleri kapsayan bir metrik olduğu için en iyi değerlendirme yöntemlerinden biri olarak kabul edilmektedir. Bu stratejiyle birlikte işletme hakkında uzun vadeli bir izlenim elde etmek mümkündür. Şirket değeri, NPV yaklaşımı kullanılarak belirlenmekte olup, şirketin piyasa değeri ile mükemmel bir ilişkiye sahiptir (Ercan ve Üreten 2000: 11).

2.7.2.2. Ekonomik katma değer (EVA)

Ekonomik katma değer (EVA), bir işletmenin faaliyet kârı ile bu kâra ulaşmak için katlandığı sermaye maliyeti arasındaki farktır. Bir işletmenin kâr marjı sermaye maliyetinden fazla olduğu takdirde değer üretmektedir. Sonuç olarak, yatırılan sermayeye, alternatif sermaye maliyetinden daha fazla getiri sağlamadığı takdirde işletme başarısız olarak değerlendirilmektedir (Drucker, 2008: 15). Bir işletme, sermaye maliyetinden daha değerli bir öz sermaye getirisi sağlayamazsa, hissedarlar hisselerini elden çıkarmaktadır ve böylece hisselerin fiyatı defter değerine düşmektedir. Ancak, bir işletme öz sermaye maliyetinden daha yüksek gelir elde ederse, hisseler defter değerine eklenecek bir primle satılacak ve hissedarlar için değer yaratılacaktır (Çelik, 2006: 92).

Sermaye, karı değerlendirmek için EVA yaklaşımında da değerlendirilmektedir. Başa bir ifadeyle, işletme sermayesi sınırlanmakta ve kar hesaplamasında maliyet olarak kaydedilmektedir. Kazançlar sermaye maliyetinden fazla oldukça, EVA hissedar değerindeki temel değişikliği göstermektedir. Bu durum, bir işletmenin kâr elde etme kapasitesinin bir göstergesidir. Bir işletmenin kullanılan toplam sermaye maliyetine ilişkin karlılığını gösterirken, aslında şirkete yatırılan sermaye maliyetinin vergi

sonrası işletme kârından çıkarılmasıyla hesaplanır (O'Byrne, 1996: 121). Bu anlamda EVA, muhasebesel bir performans ölçüm yaklaşımıdır. Ancak EVA hesaplamalarında muhasebe verilerinde bulunmayab veriler yer almaktadır. Yaklaşım sorunu, sermaye maliyetini, vergi sonrası net işletme kârını ve bu kârı elde etmek için gereken varlıklara yatırım maliyetini hesaba katarak mali performansı hesaplar (Brewer vd., 1999: 4).

2.7.2.3. Piyasa katma değeri (MVA)

Piyasa katma değeri (MVA), işletme yönetimi ekibinin kendilerine emanet edilen varlıkları kullanma başarısını ölçmek için kullanılan basit bir kurumsal finans oranıdır. MVA, kurumsal liderlerin hissedarlar için değeri artırarak şirketin varlıklarını ne kadar başarılı kullandıklarının bir göstergesidir. Basitçe söylemek gerekirse, MVA, yönetim ekibinin başarısını ölçmenin somut bir yoludur. Piyasa katma değeri (MVA), bir firmanın rayiç değeri ile yatırılan sermayesi arasındaki farktır. MVA, bir şirketin halihazırda kuruluşa taahhüt ettiği kaynakların üzerinde yarattığı değer bir ölçüsüdür (Ahmad vd., 2019: 225).

MVA denklemi, aşağıdaki gibi ifade edilir.

$$\text{Piyasa Katma Değeri (MVA)} = \text{Piyasa Değeri} - \text{Özkaynak} \quad (3.7)$$

Piyasa katma değeri, genellikle öz sermayenin piyasa değeri olarak bilinir. Bu rakam, şirketin toplam tedavüldeki hisse sayısı alınarak ve cari hisse fiyatına dağıtılarak hesaplanır. Bu nedenle, bu düzeltilmiş formülü kullanarak MVA aşağıdaki gibi hesaplanabilir (Yook, 2001: 75).

$$\text{MVA} = (\text{Ödenmemiş Hisseler} \times \text{Mevcut Hisse Fiyatı}) - \text{Özkaynak} \quad (3.8)$$

MVA özünde, bir şirketin iç yönetimi ve çalışanları tarafından kullanılması amaçlanan bir değerdir. Hissedarlar için piyasa değerini artırmak amacıyla şirketin varlıklarını kullanmadaki başarılarını ölçmek, özellikle bir yönetim biçimi anlamına gelir. Saf anlamıyla, bu denklemin gerçekten bireysel yatırımcılar tarafından kullanılması amaçlanmamıştır. Bu değer negatif değer alması, yatırımcılara şirketin sermayesini etkin veya verimli kullanmadığının sinyalini vermektedir (Zaima, 2005: 55).

2.7.2.4. Nakit katma değer (CVA)

Nakit katma değer (CVA), bir şirketin yatırımcılarına gerekli getirinin üzerinde ve ötesinde nakit akışı yaratma yeteneğinin bir ölçüsüdür. Genel olarak, yüksek bir CVA, bir şirketin bir mali dönemden diğerine likit karlar üretme yeteneğini göstermektedir. CVA azınlık payları için düzeltilmiş vergiler sonrası işletme karı ile amortisman ve itfa giderleri ve (varsa) diğer maddi gayri nakdi masraflardan yeni sermayenin maliyetinin (yedekleme dahil) farkını yansıtan bir finansal rasyodur. Nakit katma değer için aşağıdaki formül kullanılarak hesaplanmaktadır (Ottosson ve Weissenrieder, 1996: 22).

$$\text{Nakit Katma Değer (CVA)} = \text{Brüt Nakit Akışı} - \text{Ekonomik Amortisman} - \text{Sermaye Gideri} \quad (3.9)$$

Nakit katma değer, herhangi bir dönem için Brüt Faaliyet Nakit Akışından (olumlu veya olumsuz) dönem için geçerli amortismanlar ve Sermaye Bedelinin çıkarılması anlamına gelir. Nakit Katma Değer, performans dönemi boyunca her mali yılın sonunda ve herhangi bir kısmi mali yılın her mali çeyreği itibarıyla belirlenmektedir (Weissenrieder, 1997: 3).

Nakit katma değer, bir şirketin faaliyetleri aracılığıyla sermaye maliyetinin üzerinde ve ötesinde ne kadar nakit üretebileceğinin bir ölçümüdür. CVA, yatırımcılara bir şirketin bir mali dönemden diğerine nakit yaratma ve likit karlar üretme yeteneğini gösterir (Erasmus, 2008: 11).

2.7.3. Piyasa değeri kriterine göre performans ölçütleri

Piyasa değeri kriterine göre performans ölçümleri, firmanın geçmiş ve mevcut performansına dayanan gelecekteki performansıyla ilgili rasyolar olmasından dolayı hissedarlar ve yatırımcılar tarafından yaygın olarak kullanılan ölçütlerdir. (Ganguli vd., 2009; McIver Ron, 2011). Stickney (2007), bu ölçümlerin piyasa katılımcılarına, özellikle uzun vadede işletmenin beklenen karlılığı hakkında bilgi sağladığını belirtmektedir. İdris vd. (2015), bir şirketin faaliyetlerini temettüler, hisse fiyatı ve diğer unsurlarla nasıl yürüttüğünü göstermek için piyasaya dayalı oranları ele almıştır.

Aliabadi vd. (2013), işletme performansını piyasa bazlı rasyolarla ölçmenin en önemli noktasının, hisse fiyatlarının yarattığı değeri göstermeleri olduğuna dikkat çekmektedir. Bununla birlikte, bazen piyasa kusurları, bir firmanın piyasa değerinin olduğundan az veya fazla tahmin edilmesine neden olabilir. Piyasaya dayalı ölçümlerin diğer yönleri, piyasa değişkenlerinin şirketin muhasebe politikalarından muhtemelen daha az etkilenmesidir. Hisse senedi fiyatları, beklenen nakit akışlarını yansıtabilecekleri için tahmin hedefleri için uygun olmalıdır. Etkin piyasalarda piyasa fiyatları, mali tabloları yer alanlar dışında bir firma hakkındaki mevcut tüm bilgileri yansıtır (Agarwal ve Taffler, 2008: 1542). Lubatkin ve Shrieves'e (1986) göre, piyasaya dayalı ölçümlerin avantajları aşağıda verilen şekilde sıralanmaktadır:

- i. Piyasa fiyatları, yatırımcıların yönetsel kararların etkilerini değerlendirmelerine yardımcı olur.
- ii. piyasa fiyatları, yöneticilerin muhasebe rakamlarını manipüle etme çabalarını gösterebilir.
- iii. piyasa fiyatları herhangi bir enflasyon veya hisse senedi hareketi ile gerekçelendirilebilir.
- iv. piyasa fiyatları, şirket performansının mevcut tüm yönlerini ifade eder.

Yaygın olarak kullanılan piyasa performans oranları, Tobin's Q, Piyasa Değeri/Defter Değeri, Fiyat/Kazanç oranı olarak sayılabilir (Abdullah Kaid Al-Swidi vd., 2014).

2.7.3.1. Fiyat / kazanç oranı (F/K)

Esas olarak hisse başına temettü ile borsa fiyatı arasındaki bağlantıyı gösteren bu fiyat/kazanç oranı hem mevcut hem de gelecekteki hissedarlar tarafından yaygın olarak kullanılmaktadır. Bu oranın popüler olmasının nedeni, Piyasa Değeri/Defter Değeri oranı gibi, hesaplanmasının basit olması ve bir şirketin pahalı mı yoksa ucuz mu olduğuna dair fikir vermesidir (Ross vd., 190: 130).

Fiyat/Kazanç oranı, firmanın hisse senedi fiyatı hakkında bilgi verir. Bir pay ile kârı ve fiyatı arasındaki ilişkiyi gösterir. Bu oran, hisse senedinin cari fiyatını hisse başına

kazancına göre ölçtüğü için yatırımcılar tarafından sıklıkla tercih edilmektedir. F/K oranı aşağıdaki formül kullanılarak hesaplanabilir (Shen, 2000: 23):

$$P/E = \text{Hisse Başına Piyasa Fiyatı} / \text{Hisse başına kazanç} \quad (3.10)$$

Oran, yatırımcıların hisse başına bir birim kâr için ne kadar ödemeye hazır olduğunu gösterir. Fiyat-kazanç oranı, yatırımcılar, özellikle güçlü büyüme vaat eden işletmeler için daha yüksek fiyatları tolere ettiklerinde artış göstermektedir (Efecik, 2006: 102). Bir başka ifadeyle, işletmenin kâr artış oranı ve riski, fiyat-kazanç rasyosunun başlıca itici unsurlarıdır. Oran, kârdaki yükseliş ile ters orantılıyken, işletmenin riski ile doğru orantılıdır. Firmanın hisse senedi fiyatları yükseldikçe hisseleri satın alan yatırımcılar için kar elde etme riski artar; dolayısıyla risk ne kadar önemliyse, oran o kadar yüksektir. Fiyat azaldığında risk minimuma iner, oran azalır (Saldanlı 2006: 8). Bu yöntem yatırımcılara hem piyasanın genel gidişatı hem de ilgili firmanın performansı hakkında yol gösterici olması açısından önemlidir. Ancak, PD/DD (piyasa değeri/defter değeri) oranında olduğu gibi, F/K oranının tek başına kullanılması bazı sakıncalara neden olabilir. Piyasa fiyatının işletmenin gerçek değerini ortaya koyduğu, kazançların zararlı olması durumunda F/K oranının anlamsız olduğu ve kazanç ile fiyatlardaki dalgalı seyrin F/K oranının periyodik olarak değişmesine neden olduğu varsayılabilir. Öte yandan sadece odağı kâra vermek ve nakit akışlarının göz ardı edilmesi yöntemin bir diğer eksik yanı olarak vurgulanmaktadır. Sektöre göre değişkenlik göstermekle birlikte nakit akışları net kârdan daha önemli olduğundan, yatırımcılar Fiyat/Nakit Akışları rasyosunu dikkate alarak işlem yapmayı tercih edebilmektedirler (Brigham ve Ehrhardt, 2002: 82).

2.7.3.2. Piyasa değeri / defter değeri (PD/DD)

Piyasa değeri / defter değeri rasyosunun amacı, bir işletmenin piyasa değeri ile defter değeri kıyaslayarak firmanın gerçek değerini tayin etmektir. Bu oran işletmelerin piyasa performansını görebilmek adına kullandıkları temel araçların başında gelmektedir. Payların cari fiyatlarına göre belirlenen piyasa değerinin şirket muhasebe kayıtlarına göre bulunan defter değerine oranı ile hesaplanır (Sarwendhi ve Samekto, 2014: 50). Bu oran aşağıdaki gibidir.

$$\text{Piyasa değeri / defter değeri} = (\text{Market değeri} / \text{Defter Değeri}) \times 100 \quad (3.11)$$

Burada;

Piyasa Değeri = Ödenmemiş toplam hisse sayısı x Hisse Fiyatı

Defter Değeri = Varlıklar – Yükümlülükler

olarak ifade edilir.

Piyasa Değeri/Defter Değeri Oranı, bir işletmenin piyasa performansını görebilmek adına kullanılan temel göstergelerin başında gelmektedir. Cari hisse senedi fiyatları tarafından tanımlanan firmanın piyasa değerinin, şirketin muhasebe kayıtları tarafından belirlenen firmanın defter değerine bölünmesiyle hesaplanır. Piyasa değeri, bilindiği gibi bir hisse senedinin piyasa koşullarında arz ve talep tarafından belirlenen değeridir. Tam etkin piyasalarda bir hisse senedinin gerçek değeri ile piyasa değerinin eşit olacağına inanılmaktadır (Van Horne ve Wachowicz 1995: 109).

Piyasa Değeri/Defter Değeri oranını elde etmek için şirketin aktif pasif farkı (yani şirketin net değeri) hisse sayısına bölünmektedir. Bu iki değer birbirine oranlanmasıyla elde edilen piyasa değeri/defter değeri oranı 1'den küçükse, hisse senedi makul kabul edilmekte olup, ortalamanın üzerinde bir getiri karşılığında satın alınabilmektedir. Piyasa değeri/defter değeri oranı 1'den fazla ise stok maliyetli kabul edilmekte ve satış tavsiye edilmektedir (Şıklar, 2004: 120).

2.7.3.3. Tobin's Q

İlk olarak 1969'da Nobel ödüllü James Tobin tarafından belirlenen piyasa bazlı oran, şirketin değerini bir bütün olarak ifade etmektedir. Tobin'in Q oranı, gelecekteki yatırım kararları için bir gösterge olarak yaygın biçimde kullanılmaktadır. Q oranı, bir işletmenin piyasa değerinin işletmenin varlık yenileme maliyetine bölümü olarak tanımlanır (Fu, Singhal ve Parkash, 2016).

Tobin's Q, geçmiş, şimdiki ve gelecek performansını yansıttığından dolayı işletmelerin performansını ölçebilmek adına eksiksiz bir ölçüdür. Bu oranın arkasındaki düşünce, iyi performans gösteren işletmeler tarafından belirli bir varlık miktarı için daha mükemmel ekonomik değer yaratmaktır (Dezsö ve Ross, 2012: 1082). James Tobin, tüm borsa şirketlerinin yenileme maliyetlerine eşit bir birleşik piyasa değerine sahip

olması gerektiğini varsaymaktaydı. Tobin'in yaratıcısı olarak sık sık anılsa da bu oran ilk kez 1966'da ekonomist Nicholas Kaldor tarafından akademik bir yayında önerilmiş ve bu sebeple Kaldor oranı olarak da ifade edilmiştir (Hayes, 2019: 1).

Bozec vd. (2010)'a göre Tobin'in Q oranı, bir işletmenin uzun dönem performansını ölçmek adına en sık kullanılan metriktir. Kapopoulos ve Lazaretou (2007), Tobin'in Q oranının yüksek olmasının, şirketin piyasa değerinin defter değerinden daha yüksek olduğunu ve şirketin belirlenen hedeflere ulaştığını işaret ettiğini belirtmektedir.

Tobin's Q'nun hesaplanması için farklı yöntemler vardır. Ancak en uygun yöntem Chung ve Pruitt'in (1994) Tobin's Q hesaplama yöntemidir. Bu görüş, Türkiye'de ikame varlıkların maliyetinin hesaplanmasının karmaşık olduğu gerçeğine dayanmaktadır. Chung ve Pruitt'in tüm varlıkların defter değerlerinin toplamını alternatif ölçü olarak kabul ettikleri dikkate alındığında, oran basit bir şekilde hesaplanabilmektedir. Yaklaşık Tobin's Q, aşağıda verilen formül ile belirlenmektedir.

(Chung ve Pruitt, 1994: 73):

$$\text{Tobin Q} = (\text{MYKF} + \text{SF} + \text{BORÇ}) / \text{TVDD} \quad (3.12)$$

Burada;

MYKF = (Mali yılın sonunda hissenin kapanış fiyatı) x (Ödenmemiş adi hisse senedi sayısı)

SF = Firmanın seçkin tercih edilen hisse senedi

BORÇ = (Kısa Vadeli yükümlülükler - Dönen varlıklar) + (Stokların defter değeri) + (Uzun vadeli borç)

TVDD = Toplam varlıkların defter değeri

olarak ifade edilir.

Tobin'in Q oranı birden düşük ise, marjinal yatırım getirisi sermaye maliyetinden daha düşüktür. Tobin's Q oranı birden fazla ise, işletme rekabet avantajına elde etmiş demektir. Hisse senedi yatırımcıları bu işletmeleri tercih ediyor anlamına gelmektedir. Tobin'in Q oranı, yatırımcılara işletmenin potansiyeli hakkında fikir vermektedir. Bir

işletmenin yatırım fırsatı, bire eşit oran ile sermaye maliyetine eşittir (Canbaş vd., 2005).

Fu, Singhal ve Parkash (2016), Tobin'in Q oranı ile gelecekteki bir firmanın performansı arasında firmanın gelecekteki yatırım fırsatları için geçerli bir vekil olacak doğrudan bir ilişki olup olmadığını bulmaya çalışmışlardır. Araştırmacılar, Tobin'in Q oranı ile performans arasındaki ilişkiyi ABD borsasında kayıtlı şirketlerden oluşan bir örnek kullanarak incelemişler ve bu metriğin firmanın ileriye dönük işletme kazançları ile pozitif bir bağlantı gösterdiğini ortaya koymuşlardır.

3. BANKACILIK SİSTEMİ VE TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜ

3.1. Bankacılığın Doğuşu ve Tarihsel Süreci

Bankalar, ilk para birimleri basıldığından beri, belki de ondan önce farklı formatlarda insanlığın hayatında var olagelmıştır. Bankacılığın tarihi, paranın tarihiyle ilişkilendirilse de bankacılık işlemleri muhtemelen paranın icadından öncesine dayanmaktadır. Mevduatlar başlangıçta tahıldan ve daha sonra sığır, tarım aletleri ve sonunda taşınması kolay sıkıştırılmış plakalar biçimindeki altın gibi değerli metaller dahil olmak üzere diğer mallardan oluşuyordu. Hristiyanlığın yayılmasından önce halkın ekonomik faaliyetleri, mahsullerin saklanması ve dağıtımını için güvenliğinin temin edildiği gala evleri ve rahiplikler etrafında sürdürülmekteydi. Böylelikle, seçkinler tarafından kullanılan bu bina, saray ve tapınaklar, toplumun mal varlığına koruma sağlayan ve çağdaş medeniyetin bankacılık teammülleriyle benzer özellikler taşıyan sosyal mübadelenin yeri olarak işlevlerini sürdürmekteydi. Tapınaklar ve saraylar, koruma altında oldukları ve güçlü inşa edildikleri için değerli maden saklamak adına en seçkin yerler konumunda bulunmaktaydılar (Schuler, 1992: 25).

Para birimi, özellikle madeni para kullanımı, yöneticilerin halkı ve tüccarları vergilendirmesinden ortaya çıkmış ve imparatorluklar genişledikçe, kolayca değiştirilebilen çeşitli boyutlardaki madeni paralar ve metaller, yabancı mal ve hizmetler için ödeme yapmanın bir yolu olarak kullanılmıştır. Kullanımda olan bu madeni paraların miktarındaki artış sonucunda güvenli bir yerde saklanması gerekliliği ortaya çıkmıştır. Eski evlerin değerli maden saklamaya uygun olmayan yapıları nedeniyle varlıklı sahipleri, dürüst olarak bilinen din adamları ve/veya tapınak çalışanlarının tapınaklarında mallarını koruma altına almaktaydılar. Tapınakların yatırılan parayı güvende tutmanın yanı sıra ödünç verdiğini de öne sürülmektedir. Çoğu Tapınağın da kendi şehirlerinin merkezinde olması bu tapınakların günümüzde merkez bankası formatını ortaya çıkarmaktadır (De Roover, 1954: 38).

Bankacılık Tarihi, şehirlerarası mal taşımacılığı yapan çiftçi ve tüccarlara tahıl kredisi sağlayan tüccar bankalarının ilk prototipiyle başlamakta olup, M.Ö. 2000'lerde Asur ve Babil bölgelerinde bu faaliyetlerin varlığı kayıt altına alınmıştır. Sonrasında, antik Yunanistan ve Roma İmparatorluğu döneminde, tapınaklarda yerleşik fon sağlayıcılar kredi niteliğinde para sağladılar ve iki önemli yenilik eklediler: mevduat kabulü ve

para bozdurma. Eski Çin ve Hindistan'da bu döneme ait arkeoloji çalışmaları, borç para sağlama de varlığını ortaya koymaktadır (Bromberg, 1942: 79).

Roma imparatorluğu döneminde bankacılık tapınaklardan çıkarılmış ve farklı binalarda resmileştirilmiştir. Böylece tefecilerin para alıp ödünç vermekten kazanç sağladığı farklı ticaret gündeme gelmiştir. Julius Caesar, kendisini İmparator olarak ilan ettikten sonra Roma yasasını değiştiren fermanlarından birinde, tefecilerin borç geri ödemelerinde temerrüde düşmek yerine toprağa el koymasına izin veren, borç veren ile toprak sahibi arasında büyük bir güç kaymasının ilk örneğini vermiştir. Roma'nın çöküşünden sonra, bankacılık faaliyetlerine Batı Avrupa'da önemli ölçüde son verilmiştir. Kutsal Roma İmparatorluğu'nda ortaya çıkan papalık makamı ve diğer güçlü bankacılar haclı seferleri başlayana dek uzunca bir süre bankacılık anlamında faaliyet göstermemişlerdir. Papalık makamının haricinde, faiz uygulaması hem İslam dininde hem de Musevilik'te de uygunsuz olarak deklare edildiğinden, bankacılık kısıtlamalara tabi olmuştur (Andreau, 1999: 22).

Ticaret genişledikçe, inovasyon rolünün etkisiyle madeni paraların ve büyük hazine sandıklarının etrafta taşınmasını önlemenin bir yolu olarak kambiyo senetleri ortaya çıkmıştır. Tüccar fuarlarındaki sarraflar, diğer panayırlarda paraya çevrilebilecek belgeleri döviz karşılığında vermişlerdir. Bu belgeler, farklı ülkelerdeki fuarlarda veya aynı yerde gelecekte olacak başka bir fuarda bozdurulabilir nitelikteydiler. Gelecekteki bir tarihte itfa edilebilirlerse, genellikle bir faiz oranıyla veya eşdeğer bir ücretle karşılaştırılabilir bir miktarda iskonto edilirlerdi (Tannen, 2000: 3).

Modern anlamda bankacılık faaliyetleri, orta çağ ve erken dönem Rönesans İtalya'sına, kuzeydeki Floransa, Venedik ve Cenova gibi şehirlerde görülebilmektedir. Bardi ve Peruzzi aileleri, Avrupa'daki birçok lokasyonda şubeleşerek 14. yüzyılda Floransa'da bankacılık faaliyetlerine hâkim bir konuma sahiptiler. Bankacılık faaliyetleri Avrupa Kıtası'nda yayıldı ve 16. yüzyılda Amsterdam'da ve 17. yüzyılda Londra'da bankacılık faaliyetlerine ilişkin yenilikler ortaya atılmıştır. 20. yüzyılda, telekomünikasyon ve bilgi işlem alanındaki gelişmeler, bankacılık sisteminde değişimlere neden olmuş ve büyük bankaların doğması ve coğrafi anlamda yayılmalarına olanak sağlamıştır. 2000 yılı sonu mali krizi döneminde, aralarında dünyanın en büyük bankalarının da bulunduğu çok sayıda banka iflas etmiş olup, bu durum bankacılık sektörünün

denetlenmesi ve düzenlemesi alanında birçok yeniliğin gerekliliği konusunda tartışmaya sahne olmuştur (Goldthwaite, 1987: 22).

Küresel bankacılık ve sermaye piyasası hizmetleri, 1980'li yıllarda çok sayıda ülkede serbest finansal piyasa döneminin başlamasıyla artmıştır. 1986'da meydana gelen 'Big Bang', bankaların sermaye piyasalarına yeni yollarla erişmesine olağanak sağlamış ve bu durum, bankacılık faaliyetlerinde ve sermayeye ulaşma noktasında önemli değişikliklere neden olmuştur. Ayrıca, perakende bankaların yatırım bankaları ve borsa komisyoncuları satın alarak çok çeşitli bankacılık hizmetleri sunan evrensel bankalar yaratmaya başladığı bir trend de başlamıştır. Trend, 1980'lerde Glass-Steagall Yasasının büyük bir kısmının yürürlükten kaldırılmasının ardından ABD'ye de yayılmıştır. Bu, ABD perakende bankalarının büyük birleşme ve satın alma turlarına giriştiklerini ve aynı zamanda yatırım bankacılığı faaliyetlerinde bulunduklarını göstermektedir (Nissanke ve Stein, 2003: 301).

Şirketler, hükümetler ve finansal kuruluşlardan olan yoğun talebin yanı sıra olumlu finansal piyasa koşulları sayesinde 1980 ve 1990'lı yıllarda finansal hizmetler büyümeye göstermiştir. Bu dönemde finansal piyasalarda önemli bir küreselleşme meydana gelmiştir (Nissanke ve Stein, 2003: 302).

Finansal yenilik süreci, 21. yüzyılın ilk on yılında banka dışı finansmanın önemini ve kârlılığını artırarak muazzam bir şekilde ilerlemiştir. Önceleri bankacılık dışı sektörle sınırlı olan bu kârlılık, Para Birimi Denetçi Ofisi'ni (OCC) bankaları diğer finansal araçları keşfetmeye teşvik ederek bankaların işlerini çeşitlendirmenin yanı sıra bankacılığın ekonomik sağlığını iyileştirmeye sevk etmiştir. Böylelikle, başka başka finansal araçlar bankacılık ve bankacılık dışı sektörlerce benimsendikçe, finansal kurumlar arasındaki ayrım zamanla ortadan kaybolmuştur. 21. yüzyılın ilk on yıllık döneminde, son 30 yılda bankacılık sektöründe meydana gelen teknik yeniliğin zirve yaptığına ve geleneksel bankacılıktan internet bankacılığına geçişe tanık olunmuştur (Weber, 2012: 35).

3.2. Bankacılık Sektörünün Önemi

Bankacılık sektörü, küresel ekonominin çok büyük bir parçası konumundadır. Farklı ve kapsayıcı bir tanıma rağmen, ABD Ticaret Bakanlığı bankacılığın tanımını varlık

yönetimi, risk sermayesi, sigorta ve özel sermayeye de odaklanan ve finansal hizmetler endüstrisinin bir alt kolu olarak lanse etmektedir (Laketa vd., 2015: 250).

Bankacılık, finansal sistemin yapıtaşlarından birisidir. Bankacılık sektörü üretime, altyapıya ve diğer yatırımlara fon sağlayarak ülke ekonomisini desteklemektedir. Bankacılık sektörü küresel ekonomilerin bel kemiği olarak ifade edilebilir. Bankacılık sektörü, ülkenin ekonomik olarak gelişmesinde en önemli rolü üstlenmektedir. Gelişmekte olan ülkelerde, özellikle geleneksel finans kurumlarının daha az gelişmiş olduğu ve değişime ihtiyaç duyulan kırsal alanlarda bankacılık sektörünün önemi vurgulanmaktadır (Maudos vd. 2002: 507).

İşlemekte olan bir finansal sistem, modern ekonominin yapıtaşı olup, bankalar toplum için önemli işlevlere sahiptirler. Bu sebeple güvenilir olmaları elzemdir. Bankalar tüketici ve işletmelerin her durumunda fon sağlayabilmelidir. Ayrıca ödemelerin hızlı, güvenli ve düşük maliyetle yapılması önem arz etmekte olup, bankalar bu işlevlerini uygulamakta yetersiz kalırsa, ekonomi için kötü sonuçlar hızlı bir şekilde o kadar kapsamlı hale gelebilir ki, bankacılık sistemi de aynı şekilde şoklarla yüzleşebilir. Bu sebeple, bankaların kayıpları telafi edebilmeleri ve cari ödeme sorumluluklarını yerine getirebilmeleri önem arz etmektedir. Bunu sağlamak için, bankaların sıkı düzenleyici gerekliliklere uyması gerekir. Bunlar arasında, bankaların mevcut ödeme yükümlülüklerini yerine getirebilmelerini sağlamak için uygulanan sermaye ve likidite (kısa sürede ödenebilecek para) gereksinimleri bulunmaktadır. Bankaların kendi ödeme sistemlerinin de güvenli ve etkin olması gerekmektedir (Goldberg vd., 2009: 171).

Bankaların performansı, ülkenin finansal istikrarının sağlanmasında merkezi bir öneme sahiptir. Bankacılık sisteminin karmaşık, büyük ve ekonomilerin diğer tüm sektörleriyle bağlantılı olduğu ve gelecekteki GSYİH büyümesinin önemli bir itici gücü olduğu açıktır. Bankacılık sektörünün istikrarının neden önemli olduğunu açıklamadan önce, bankacılık sisteminin istikrarsızlığının ekonomiye olumsuz etkilerini kısaca belirtmek gerekir. İlk olarak hükümet, iflas eden bankaları devralmak ve mudileri tazmin etmek zorunda kaldığında (bankalar temerrüde düştüğünde), vergi mükellefleri olarak vatandaşların vergi yükünü artırabilir, diğer kalkınma projeleri için daha az fon kalmaktadır. Bankaların istikrarsızlıkları doğrultusunda risk alamamaları

nedeniyle özel sektöre kredi vermede düşüş yaşanır. Ayrıca, hanelerin günlük faaliyetlerini desteklemek için maaş gibi kısa vadeli bir fon alamadıklarını veya ipotek olmadan evlerini nakit olarak ödemek zorunda kalan birinin ev sahibi olmasının ne kadar süreceğini karşılaşılan sorunlardan biridir (Jayawardhena ve Foley, 2000: 15).

3.3. Bankacılık Fonksiyonları

Bankalar mevduatları kabul eden yasal bir kuruluşlardır. Bankalar, kamu maliyesinin yönetiminde temel unsurlardandır. Bankalar kamunun birikimlerini gerektiğinde mevduattan para çekme güvencesiyle yatırılan kurumlardır. Bankalar, genel halktan ve iş dünyasından mevduat kabul eder ve mevduat sahiplerine (i) mevduat güvenliği ve (ii) gerektiğinde depozitonun geri çekilmesi olmak üzere iki güvence sunmaktadırlar (Alpar, 1992: 378).

Bankalar, orijinal mevduat tutarına eklenen ve mevduat sahibi için büyük bir teşvik olan mevduata faiz vermektedirler. Bu durum halk arasında tasarruf alışkanlığını teşvik etmektedir. Bankalar ayrıca mevduata dayalı krediler vermekte ve böylece ülkenin ekonomik kalkınmasına ve genel olarak halkın refahına katkıda bulunmaktadır. Bu yapı ile bir bankanın temel fonksiyonlarını anlamak önem kazanmaktadır (Somashekar, 2009: 55).

Bankacılık sektörünün birincil ve ikincil fonksiyonları bulunmaktadır. Birincil fonksiyonları aynı zamanda bankacılığın temel işlevleri olarak da adlandırılır (Mester, 1992: 17)

3.3.1. Bankacılığın birincil fonksiyonları

Tüm bankaların iki ana birincil işlevi yerine getirmesi gerekir. Bunlar mevduat kabulü ve kredi/avans verilmesidir. Ticari bankaların temel görevleri arasında kamu fonlarını hareketli kılmak, tasarrufların saklanması ve mevduat sahiplerine faiz getirisi sağlamak yer almaktadır. Banka, sabit mevduat, mevduat tasarrufu, tekrarlayan mevduat ve cari mevduat gibi farklı mevduat türlerini kabul etmektedir. (Heffernan, 2005: 15).

Mevduat Tasarrufu; tasarruf alışkanlığını teşvik etmektedir. Maaş ve ücretliler için uygundur. Faiz oranı düşüktür. Para çekme işlem adedinde ve miktarında kısıtlama

bulunmamaktadır. Mevduat hesabı münferit veya müşterek olabilmektedir. Ayrıca Banka, ATM ve banka kartı, çek defteri ve İnternet bankacılığı imkânı sunmaktadır. Sabit Mevduat, vadeli Mevduat olarak bilinmektedir. Para, sabit süresi için banka hesabına yatırılır ve bu süre boyunca para çekme işlemi yapılamaz. Mudilerin vadesinden önce çekmek işlemi yapması durumunda, bankalar bir ceza uygulamaktadırlar. Belirli bir süre için tek seferde toplu ödeme yapıldığından, faiz oranı yüksektir ancak mevduatın vadesine göre değişiklik göstermektedir (Benston vd. 1982: 430).

Bir diğer mevduat türü olan cari mevduat; iş adamları tarafından açılır. Hesap sahipleri bu hesapta bir kredili mevduat kredisi alırlar. Bu mevduatlar, acil fon ihtiyacı durumunda kısa vadeli nakdi kredi işlevi görmektedir. Banka, kredili mevduat hesabı için bilinmeyen talepler için karşılık ayırmak amacıyla kredili mevduat kredisi masraflarıyla birlikte yüksek bir faiz oranı uygular. Son mevduat türü olan tekrarlayan mevduat, bankaya düzenli aralıklarla belirli bir miktar para yatırılır. Para ancak belirli bir sürenin bitiminden sonra çekilebilir. Bileşik faiz oranı avantajı sağladığı ve mudilerin büyük miktarda para toplamasını sağladığı için tekrarlayan mevduatlara daha yüksek faiz oranı ödenir. Bu hesap türü, bordrolu çalışanlar ve esnaflar tarafından kullanılmaktadır (Jokipii ve Monnin, 2013: 16).

Bankacılığın bir diğer birincil fonksiyonu ise kredi ve avans verme fonksiyonudur. Kabul edilen mevduatlar, bankalar tarafından işletmelere ve bireylere fon olarak kullandırılmaktadır. Kredi ve verilen avanslar ilişkin faizler mevduata ödenen faiz oranlarından daha yüksektir. Fon sağlarken uygulanan faiz oranı ile mevduat faiz oranı arasındaki fark banka karı olarak nitelendirilmektedir. Banka çeşitli kredi ve avans türlerini sunmaktadır. Bunlar; (i) Banka Kredili Mevduat, (ii) Nakit Krediler, (iii) Normal Krediler ve (iv) iskontolu Senetlerdir (Matthews vd., 2007: 2029):

i) Banka Kredili Mevduat: Bu kredi cari hesap sahiplerine yöneliktir. Sahiplerin, banka bakiyesinde mevcut olandan daha fazla, ancak sağlanan limite kadar istedikleri zaman para çekmelerine olanak tanır. Teminat karşılığı kredili mevduat hesabı verilir. Kredili mevduat faizi, yalnızca kredinin kullanıldığı dönem için alınan kredi tutarı üzerinden ödenir.

ii) Nakit Krediler: Önceden belirlenmiş belirli bir limite kadar kısa vadeli kredi imkânı verir. Bankalar, müşterinin belirli bir mülkün (maddi varlıklar ve / garantiler) ipoteği karşılığında kredi almasına izin verir. Her türlü hesap sahibine ve bankada hesabı olmayanlara nakit kredi verilmektedir. Limitin üzerinde çekilen tutara faiz işletilir. Nakit kredi yoluyla, daha uzun bir süre için kredili mevduat hesabından daha büyük miktarda kredi yaptırımı uygulanmaktadır.

iii) Krediler: Bankalar, müşteriye maddi varlıklar karşılığında 1 ila 5 yıl gibi kısa vadeli veya orta vadeli krediler verir. Artık bankalar uzun vadeli kredi de vermektedir. Borçlu, parayı ya toptan ya da önceden belirlenmiş bir vadeye yayılmış taksitler halinde geri öder. Banka, çekilen veya çekilmeyen kredinin fiili tutarı üzerinden faiz işletir. Faiz oranı, kredili mevduat ve nakit kredi olanaklarından daha düşüktür.

iv) İskontolu Senetler: Satıcının bankadan aldığı senedi bir miktar ücret karşılığında iskonto ettiği kısa vadeli kredi türüdür. Banka, senetleri iskonto ederek veya satın alarak avans verir. Senet tutarını muhatap (alıcı) adına muhatap (satıcı)'ya olağan indirim ücretlerini düşerek öder. Vade sonunda banka, senet tutarını tahsil etmek üzere seneti muhataba veya muhataba ibraz eder.

3.3.2. Bankacılığın ikincil fonksiyonları

Bankacılık sektörünün ikincil işlevleri de temsilcilik işlevleri ve yardımcı işlevler olmak üzere iki alt bölümde incelenir. Bankaların temsilcilik İşlevleri kapsamında bankalar müşterilerinin aracısı gibi çalışmaktadır. Bu nedenle aşağıda belirtildiği gibi çeşitli aracılık işlevlerini yerine getirmek zorundadır (Mushinski, 1999: 89):

i) Para Transferi: Bir şubeden/yerden başka bir yere para transferi.

ii) Periyodik Tahsilatlar: Müvekkiller adına temettü, maaş, emeklilik ve benzeri dönemsel tahsilatların tahsil edilmesi.

iii) Periyodik Ödemeler: Müşteri adına periyodik olarak kira, elektrik faturası vb. ödemelerin yapılması.

iv) Çek Tahsilatı: Banka, kambiyo senetlerinden para tahsil etmesi gibi, çeklerin parasını da müşterilerinin takas bölümü aracılığıyla tahsil eder.

v) Portföy Yönetimi: Bankalar müşterilerinin portföylerini yönetirler. Müşterilerin hisse senetlerini ve tahvillerini alıp satma faaliyetinde bulunur ve hesabı borçlandırır veya alacaklandırır.

vi) Diğer Temsilcilik Fonksiyonları: Bu banka bünyesinde, müşterilerinin diğer kurumlar adına temsilcisi olarak hareket eder. Müşterinin uygulayıcısı, mütevellisi, yöneticileri, danışmanları gibi işlem yaparlar.

Ayrıca bankaların yardımcı fonksiyonları olarak; (Meigs, 1966: 167-177):

i) akreditif, seyahat çeki vb. vermek,

ii) değerli eşyaların, önemli belgelerin ve menkul kıymetlerin emanet kasaları veya kilitli dolaplar sağlayarak güvenli bir şekilde saklanmasını üstlenmek,

iii) müşterilere döviz işlemleri için kolaylıklar sağlamak,

iv) hisselerin ve tahvillerin taahhüdünü vermek,

v) döviz ticareti yapmak,

vi) sosyal refah programları sunmak,

vii) proje raporları sunmak,

viii) müşterileri adına sürekli garanti vermek,

şeklinde ifade edilebilir.

3.4. Sektörel Olarak Banka Türleri

Bankalar sektörel anlamda iki başlık altında incelenmektedir. Buna göre ilk başlık kapsamlarına göre banka türleri iken ikinci başlık faaliyet alanlarına göre banka türleridir.

3.4.1. Kapsamlarına göre banka türleri

Bu doğrultuda kapsamlarına göre bankacılık sektörü altında; evrensel bankacılık, özel bankacılık, uluslararası bankacılık, toptancı bankacılık, perakende bankacılık, kıyı bankacılığı ve holding bankacılığı olmak üzere yedi başlıktan oluşmaktadır.

3.4.1.1. Evrensel bankacılık

Evrensel bankalar finansal alan içerisinde çok çeşitli ürüne sahip işletmelerdir. Bu bankalar kendi vatanlarında müşterilerini çok fazla tutmaya özen göstermektedirler. Diğer ülkelerdeyse perakende bankacılık hareketleri düşüktür. Dış pazarlarda genellikle evrensel bankacılık, toptancı bankacılık ve menkul kıymet işlemleri icra edilmektedir. Evrensel bankalar, işletmelerin mali olarak desteklenmesi, döviz faktörleri, sermaye pazarı gibi işlemleri içine alan geniş faaliyet alanları vardır (Yağcılar, 2011: 10).

3.4.1.2. Uluslararası bankacılık

Uluslararası bankalar, diğer ülkelerdeki müşterilerine, perakende ve toptancı bankacılık, milli ve milli olmayan bankacılık hizmetlerin hepsini vermektedirler. Diğer ülkelerde büro veya temsilcilik açma ve şirketler topluluğu kurma yoluyla hareket ederler. Milletlerarası bankalarla iş birliği içinde olmanın şahıslara sunduğu bazı yararlar vardır. Bu bankalarda birikimlerini tutan şahıslar, düşük miktar vergi ödeme imkânından faydalanırken, vadeli hesaplarını yüksek miktar faiz oranlarda tutar ve faiz hareketlerinden minimum düzeyde zarar görürler (Kaya, 2003: 85).

3.4.1.3. Özel bankacılık

Özel bankacılık, hesap sahiplerinin yatırımlarının kendi söyleyeceği risk ve beklentilere göre özellikle idare edilmesi şeklinde tanımlanabilir. Bu uygulamada bankalar, müşterilerin isteklerini ve yatırım seçimlerini inceleyerek kişilere özel alternatif bankacılık hizmetleri vermektedir. Hususi bankacılık sistemi ile bankalar her türlü normal banka faaliyetlerini gerçekleştirebilir. Kasa kiralama işlemi, para yatırma çekme işlemi, repo ticaret işlemleri, kıymetli evraklar ile ilgili işlemler, hisse senedi işlemleri, tasarrufların menkul kıymetlerde değerlendirilmesi, kişinin isteklerine göre

hazırlanmış özel kredi kartları, vadeli- vadesiz mevduat ürünleri, işlem opsiyonları gibi faaliyetler özel bankacılık düzeninin araçlarındandır (Yağcılar, 2011: 10).

3.4.1.4. Perakende bankacılık

Genel olarak şubeleşme ilkesine bağlı olarak, küçük, orta ve büyük çaplı kurumların vadeli-vadesiz mevduat ve finansman ihtiyaçlarına yardımcı olmak için kurulan perakende bankacılık, şubelerin sunduğu hizmetlerden meydana gelmiştir. Bu finans kuruluşlarının yaptıkları işlemler küçük hacimli gibi gözükse de genel olarak bakıldığı zaman büyük bir ölçeğe sahip oldukları anlaşılmaktadır. Mevduat hesapları, EFT ve havale, fatura ödemeleri, kıymetli varlık alım ve satımları, kredi ve banka kartları vb. faaliyetleri yapma imkânına sahip olan perakende bankalar, yaptıkları bu küçük işlemler nedeniyle bünyelerinde oldukça yüksek miktar kullanılmayan fon barındırmaktadırlar (Kaya, 2012: 79).

Bireylere ve küçük ve orta büyüklükteki işletmeler şeklinde bilinen işletmelere kapılarını açan perakende bankalar, yaptıkları bu işlemlerden masraf tutarı, komisyon ve faiz olarak gelir elde etmektedirler. Perakende bankalar, ufak hacimli işlemler yapar fakat daha kapsamlı bir alana da hizmet sunarlar ve riskleri azdır (Parasız, 2009: 13).

3.4.1.5. Toptancı bankacılık

Ekonomik hareketlerin artan oranda farklılık oluşturması sebebiyle bazı spesifik konularda deneyimli bankalara ihtiyaç duyulmaktadır. Makro işletmelerin hususi ihtiyaçlarına çözüm arayacak ve bu çözüme yönelik çeşitli yollar önerebilecek, toptancı pazarlarda ani işlemler yapabilecek bankalar ciddi ölçüde bir ihtiyaç haline dönüşmüştür. Bu nedenle Eurotahvil, Euro finansman bonosu, Europay senetleri, Inter bank nakit pazarları işlemleri gibi isteklere cevap verebilme kabiliyetine sahip olan toptancı bankalara talep çoğalmıştır (Ceylan, 2003: 343- 344).

Genel olarak toptancı bankacılığı, talep sahiplerinin yüksek miktarlı kredi ihtiyaçlarına hızlı dönüş vermek için başka firmalardan, milletlerarası sermaye piyasalarından yüksek miktarlı fon temin edebilen, iş konusu epey geniş olan, müşterileriyle sıcak bağlantılar kuran, karar alma düzenekleri çok değişken ve çabuk işleyen, az miktarda şube ile az sayıda tecrübeli eleman çalıştıran, derinliğine bir bankacılık türüdür (Parasız, 2009: 246).

3.4.1.6. Kıyı bankacılığı

Diğer bir adıyla “off shore” olarak ifade edilen Kıyı bankacılığı vergilerin az ve denetimin zayıf olduğu bankacılık çeşididir. Genellikle milletlerarası faaliyetlere ve küresel firmalara hizmet sunmaktadır. Hareketlerini kolayca dövizle çevrilen para üzerinden yapmakta olan kıyı bankaları, çalıştıkları ülkelerdeki yürürlükteki para birimi dışında diğer para birimleriyle işlemlerini yürütmektedirler. Kıyı bankacılığı yapan kurumların temel hareket alanları, diğer tahvil satımı, faiz ve para swapları, Euro kredi Sendikasyonları, leasing, kıymetli maden ve yabancı para vb. faaliyetleridir (Akbulak vd., 2004: 83).

3.4.1.7. Holding bankacılığı

Bir finans kurumunun doğrudan ya da dolaylı biçimde bir veya daha çok bankanın sahibi olması, bankaları idaresinde tutması ya da bir bankanın hissesinin fazlalığının bir holding bünyesinde olması, holding bankacılığı olarak bilinmektedir (Takan, 2001: 21).

Türkiye’de aşağı yukarı yirmiden çok ticari banka farklı grup, kişi veya diğer finans kuruluşlarının idaresinde varlıklarını sürdürmektedirler. Bu kurumlar ülkemizde 5411 sayılı yasaya göre kurulmuşlardır. Bu yasanın ilgili maddesine istinaden, mali holding şirketi; bünyesinde minimum bir tane kredi müessesesi bulundurmak zorunluluğuna bağlı ortaklıklarının tümü ya da birçoğu kredi müessesesi veya mali müessese olan şirketi anlatmaktadır (Parasız, 2009: 134).

3.4.2. Faaliyet alanlarına göre banka türleri

Bankacılık sektörü faaliyet alanlarına göre ise mevduat bankaları, kalkınma ve yatırım bankaları ve katılım bankaları olmak üzere üç başlık altında incelenebilir.

3.4.2.1. Mevduat bankaları

Bankacılık dünyasında en çok karşımıza çıkan bir banka türü ticaret bankaları olarak da adlandırılan mevduat bankalarıdır. Klasik bankacılık işlemi olan vadeli vadesiz mevduat oluşturma ve şahıslara işletmelere vs. kredi verme işlemleri kuruluş amaçlarıdır. Müşterilerden toplanan paralar, sanayi ve ticaret kuruluşlarında faaliyet

gösteren şirketlere kredi olarak sunulmaktadır. Vadesi kısa olan mevduatları alarak, ticaretin ve üretimin canlanması için kaydi para teminini sağlarlar. Ticaret bankalarının temel gelirlerini vadeli-vadesiz hesaplarda toplanan paralar oluşturmakta olup, kullandıkları krediler ve öz kaynaklardan aldıkları faizler de diğer gelir kalemleridir (Akbulak vd, 2004: 82).

3.4.2.2. Yatırım bankaları

Devletlerin ve özel işletmelerin uzun vadeli finansal ihtiyaçlarını karşılamak adına kurulan bir bankacılık türüdür. Bu bankaların gelirlerini ise hisse senedi ve tahvil satmak yöntemi ile sağlarlar. Bu bankaların vadeli ya da vadesiz mevduat toplaması yasaktır ve kısıtlı miktarda şube ile çalışmaktadırlar. Bu sebepten dolayı klasik bankacılık işlemlerini yapamazlar. Gelir elde etmek için aracılık ve danışmanlık hizmeti faaliyetlerinde bulunurlar. Yatırım bankaları yatırım ihracı yaparak ve diğer finans kurumlarından kredi almak şekliyle fon imkânı sunarlar. Bu bankalar anapara piyasası çizgisi ile birikimleri yatırıma çevirebilirler. Aynı anda finansman bağladıkları menkul kıymetleri zamanla halka sunarlar. Bu nedenle bu bankalar “menkul kıymet taciri” olarak da isimlendirilmektedir (Şakar, 2000: 20).

3.4.2.3. Kalkınma bankaları

Az gelişmiş veya gelişme aşamasında olan devletlerde bu bankalar önemli bir rol üstlenir. Durumu bu şekilde olan ülkelerin yatırım sermayelerinde çok fazla noksanlıklar mevcuttur. Bu noksanlığı ortadan kaldırmak ve aynı anda kalkınmada birinci yerlere mali desteği vermek için faaliyet gösteren kalkınma bankaları, ülkeler ya da milletlerarası örgütler yardımıyla sağlanan paralar ve tahvil satma şekli ile mali destek bulurlar (Kaya, 2012: 82).

3.5. Bankacılık Sektörü Karlılık Göstergeleri

Her şirket gibi bankalar da gelir sağlama amacı ile faaliyet göstermektedirler ve doğaları gereği pasif yaratarak gelir elde etmek durumundadırlar. Genel olarak literatürde yer alan çalışmalarda bankalarda karlılığın göstergeleri olarak aktif karlılık oranı (ROA), özsermaye karlılığı (ROE) ve net faiz marjı kullanılmaktadır. Bu göstergelere ilave olarak, bankaların önemli gelir kalemlerinden olan Faiz Dışı Gelirler'den elde edilen kazançların da eklenmesi mümkündür.

3.5.1. Aktif karlılığı (roa)

Aktif karlılığı (roa) terimi, bir şirketin toplam varlıklarına göre ne kadar karlı olduğunu gösteren bir finansal oranı ifade eder. Kurumsal yönetim, analistler ve yatırımcılar, bir şirketin kar elde etmek için varlıklarını ne kadar verimli kullandığını belirlemek için roa'yı kullanabilir. Bu rasyo genellikle bir şirketin net geliri ve ortalama varlıkları kullanılarak yüzde olarak ifade edilir. Daha yüksek bir ROA, bir şirketin kar elde etmek için bilançosunu yönetmede daha verimli ve üretken olduğu anlamına gelirken, daha düşük bir roa iyileştirme için yer olduğunu göstermektedir (Kabajeh vd., 2012: 116).

Bankaların (ya da şirketlerin) en önemli karlılık ölçütlerinden biri aktif karlılıkları (roa) olarak da bilinen Varlık Getirisi oranıdır. Şirketin yatırım getirisini diğer kurumlarla kolayca karşılaştırılabilir bir formatta ölçtüğü için, banka karlılığı için en yaygın kullanılan ölçüttür. roa, belirli bir süre boyunca toplam varlıkların ürettiği net gelir oranıdır. Başka bir deyişle, bir şirketin kar elde etmek için varlıklarını ne kadar verimli yönetebildiğini ölçer (Pointer ve Khoi, 2019: 191).

3.5.2. Öz kaynak karlılığı (roe)

Öz kaynak karlılığı (roe), net gelirin öz kaynaklara bölünmesiyle hesaplanan finansal performansın bir ölçüsüdür. Öz kaynaklar, bir şirketin varlıklarından borcun çıkarılmasıyla bulunur. Roe net varlıkların getirisi olarak kabul edilir. ROE, bir şirketin karlılığının ve kar elde etmede ne kadar verimli olduğunun bir göstergesi olarak kabul edilir. Roe ne kadar yüksek olursa, bir şirketin yönetimi özkaynak finansmanından gelir ve büyüme elde etmede o kadar verimli olmaktadır (Damodaran, 2007: 59).

Öz sermaye getirisi (roe), bir şirketin net gelirinin öz sermayesine bölünmesinin ölçüsüdür. Roe, bir şirketin karlılığının ve bu karları ne kadar verimli ürettiğinin bir ölçüsüdür. Roe ne kadar yüksek olursa, bir şirket özkaynak finansmanını kara dönüştürmede o kadar iyi olur. Roe'yi hesaplamak için net geliri özkaynak değerine bölünür. Roe'ler, şirketin faaliyet gösterdiği sektöre veya sektöre göre değişiklik gösterecektir (Ichsani ve Suhardi, 2015: 896).

Roe, yatırım getirilerini değerlendirmek için basit bir ölçüm sağlar. Bir şirketin roe'sini sektör ortalamasıyla karşılaştırarak, şirketin rekabet avantajı hakkında bir şeyler kesin olarak belirlenebilir. Roe ayrıca şirket yönetiminin işletmeyi büyütmek için öz sermayeden finansmanı nasıl kullandığına dair fikir verebilir. Sürdürülebilir ve zaman içinde artan bir roe, bir şirketin hissedar değeri yaratmada iyi olduğu anlamına gelebilir çünkü üretkenliği ve kârı artırmak için kazançlarını akıllıca nasıl yeniden yatıracığını bilir. Buna karşılık, azalan bir ROE, yönetimin sermayeyi üretken olmayan varlıklara yeniden yatırma konusunda kötü kararlar aldığı anlamına gelebilir (Heikal vd., 2014: 101).

Diğer standart işletmeler gibi bankaların da kullandıkları sermayeden finansal getiri elde etmesi gerekir. Bankalar için roe, yatırılan ilk sermayeden elde edilen getirileri değerlendirmek için kullandıkları yaygın bir ölçümdür. Bu sermayenin önemli bir getirisi olmadan, bir bankanın geliri düşük olabilir ve yönetim giderlerini veya diğer standart giderlerini ödeyemeyebilir. Bir bankanın başlangıç sermayesinden kazandığı para da bankanın kazandığı net gelirin bir parçası olabilir. Yatırımcılar genellikle bankaların özkaynak getirisi ile oldukça fazla ilgilenirler (Pointer ve Khoi, 2019: 193).

3.5.3. Net faiz marjı

Bankanın faiz giderleri ve faiz gelirleri arasındaki farkın toplam aktiflere bölümü biçiminde tanımlanan Net faiz marjı oranının yüksekliği bankanın karlılık oranının da yüksek olduğunu göstermektedir (Zengin ve Yüksel, 2016: 90).

$$\text{Net Faiz Marjı} = (\text{Faiz Gelirleri} - \text{Faiz Giderleri}) / \text{Toplam Aktifler} \quad (4.1)$$

3.5.4. Faiz dışı gelirler/ toplam aktifler oranı

Bankaların önemli gelir kalemlerinden birisi de faiz dışı gelirleridir. Bankanın performansını yansıtan bu kalemin aktifler içindeki oranı aşağıdaki şekilde ölçülmektedir (Demirhan, 2010: 162).

$$\text{Faiz Dışı Gelirler} = \text{Faiz Dışı Gelirler} / \text{Toplam Aktifler} \quad (4.2)$$

3.6. Bankaların Karlılıklarını Etkileyen Faktörler

Bankaların karlılığı yatırımcılar, mevduat sahipleri ve tabii ki düzenleyiciler tarafından ilgi görmektedir. Bankaların kârlılığının belirleyicilerini inceleyen çok sayıda ülkeye özgü ve ülkeler arası çalışma bulunmaktadır. 80 ülkeden banka düzeyinde verileri kullanan ülkeler arası bir araştırma, banka varlıklarının GSYİH'ya oranı düşük ve yüksek faiz oranlarına sahip ülkelerde karlılığın daha yüksek olduğunu, daha düşük kaldıraç, daha düşük kredi-varlık oranı, daha düşük faiz dışı kazanç sağlayan varlıklar olduğunu bulmuştur (Demirgüç-Kunt ve Huizinga, 1999: 396-398). Bu bağlamda bankaların karlılıklarını etkileyen faktörler içsel ve dışsal faktörler olmak üzere iki başlık altında incelenmektedir.

3.6.1. İçsel faktörler

Bankaların karlılıklarını etkileyen içsel faktörler en genel anlamda sermaye yeterliliği, likidite ve aktif kalitesi olmak üzere üç başlık altında incelenebilir.

3.6.1.1. Sermaye yeterliliği

Sermaye yeterliliği, bir banka veya finansal kurumun asgari sermaye rezerv miktarının mevzuata uygunluğunu değerlendirilmesi olarak ifade edilebilir. Kurumun derecelendirilmesi, finansal kurumun hâlihazırda ve birkaç yıllık sermaye durumunu değerlendirerek yapılır. Gelecekteki sermaye pozisyonu, kurumun temettü vermeyi veya başka bir şirket satın almayı planlayıp planlamadığı gibi geleceğe yönelik planlarına dayanarak tahmin edilir (Goncharuk, 2016: 35).

Bir banka ya da finansal kuruluşun, risklere karşılık olarak bu riskleri kontrol edebilme, izleme, ölçme ve tanımlama kabiliyeti ile orantılı bir sermayeye sahip olması gerekir. Sermaye yeterliliği değerlendirilirken; piyasa ve kredi riskleri ile diğer risklerin finansal kurum ya da bankanın finansal durumu üzerindeki etksi göz önünde bulundurulmalıdır (UFIRS, 2018).

Sermaye yeterliliği bir bankanın veya bir finansal kuruluşun sermaye düzeyi ile riske maruz kalma arasında bir denge kurabilme yeteneğidir. Ayrıca finansal kuruluşun potansiyel kayıpları absorbe etmesi ve borç sahibini koruma kabiliyetidir (Dang, 2011: 86). Sermaye yeterliliği nihayetinde bir finansal kurumun bilançosundaki şoklara ne

kadar iyi tepki verebileceğinin ölçüsüdür. Bu kapsamda sermaye yeterliliği oranlarının; kur riski, kredi riski, piyasa riski, operasyonel risk ve faiz oranı riski gibi en kritik finansal riskleri değerlendirdiği görülmektedir. Bu değerlendirme, finansal kuruluşun varlıklarına risk ağırlıklarının dağıtılmasıyla gerçekleştirilir (Baral, 2005: 49). Yeterli bir sermaye seviyesinin sağlanması bankanın mevduat sahiplerinin yararına olmaktadır (Ahsan, 2016: 8).

3.6.1.2. Likidite

Bir bankanın veya finansal kurumun sürdürülebilirliğinin sağlanması adına mevcut ve gelecekteki ihtiyaçlara kıyasla likidite kaynaklarının yeterliliği ve gereksiz kayıp olmadan nakit paraya kolayca dönüştürülebilen varlıkların mevcudiyeti oldukça önemlidir. Fon yönetimi uygulamaları, bir kurumun finansal yükümlülüklerini zamanında yerine getirmeye yetecek bir likidite seviyesinin korumasını sağlamalıdır. Ayrıca finansal bir kurum veya banka varlıklarını minimum kayıpla hızlı bir şekilde tasfiye etme yeteneğine sahip olmalıdır (UFIRS,1997: 16).

Likidite, bir bankanın yükümlülüklerini yerine getirme derecesini ifade eder. Bankalar kısa vadeli mevduatları daha düşük faiz oranıyla harekete geçirerek ve bu fonları uzun vadede daha yüksek faizlerle kredi vererek ya da yatırım yaparak para kazanmaktadır. Bu nedenle bankalar borç verme faiz oranlarının mevduat faizlerine kıyasla uygun bir oranda olmaması bankanın finansal açıdan tehlikeli bir hale girmesine sebep olabilir (Duttweiler, 2011: 5).

Etkin likidite yönetimi; bir finansal kurumun esas olarak mevduat sahiplerine olan yükümlülüklerini yerine getirme yeteneğinin bir göstergesidir (Desta, 2016). Bir finansal kuruluşun yeterli likidite pozisyonunu sürdürmesi için, yükümlülüklerini artırarak veya varlıklarını makul bir maliyetle dönüştürerek yeterli fonlara kolayca erişebilmesi gerekir. Bir finansal kurum likidite kriziyle karşılaşarsa, kısa vadeli yükümlülüklerini yerine getiremeyeceğinden dolayı likidite yönetimi büyük önem taşıyacaktır (Ahsan, 2016: 10).

3.6.1.3. Aktif kalitesi

Bir finansal kurumun veya bankanın aktiflerinin kalitesi, gücünü ve performans seviyesini değerlendirme açısından oldukça önemlidir (Ifecho ve Ngalawa, 2014:

1190). Varlık kalitesi, banka ya da bir finansal kuruluşun gelirinin büyük bir bölümünü oluşturan sermayenin bir parçasını olan kredilerinin kalitesinin bir göstergesidir. Varlıkların kalitesinin değerlendirilmesi, takipteki varlıkların toplam varlıkların içindeki payını belirlemek adına oldukça önemlidir (Desta, 2016: 20).

Bir bankanın çeşitli iş sektörlerine ve/veya ticari kuruluşlara verdiği kredileri çeşitlendirmek için uyumlu bir çaba sarf etmesi gerekir. Zira bu durum bankanın finansal kırılganlığa maruz kalmasını azaltacaktır (Dang, 2011: 115). Bir bankanın amacı mümkün olan en düşük tahsili gecikmiş alacakları tahsil edebilmektir. Bu gerçekleşirse, ancak kar maksimize edilebilir (Aspal ve Dhawan, 2016). Takipteki alacakların sayısının bir bankanın kârlılığı üzerinde olumsuz bir etkisi vardır. Krediler, temerrüt riski en yüksek olan riske tabidir ve bu nedenle bankaların takipteki kredilerin sayısında herhangi bir artış yaşanması durumunda varlıkların kötüleşen kalitesine işaret edecektir (Rostami, 2015: 655).

3.6.2. Dışsal faktörler

Bankaların karlılıklarını etkileyen dışsal faktörler en genel anlamda; gayri safi yurtiçi hasıla (GSYH), faiz oranı ve enflasyon olmak üzere üç başlık altında incelenebilir.

3.6.2.1. Gayri safi yurtiçi hasıla (GSYH)

Ekonomik büyüme olarak da ifade edilen Gayri Safi Yurtiçi Hasıla değeri bankacılık karlılıkları üzerinde etkili olan en önemli dışsal faktörlerden biridir. Ekonomik büyüme hem sektörel hem de GSYİH büyüme oranlarında meydana gelen değişiklikleri ifade etmektedir. Bu rakamlarda yaşanan ciddi boyuttaki düşüşler, kriz göstergesi olarak nitelendirilebilmektedir. Yine aynı şekilde, bütçe açığının GSMH'ye oranı %3'ten fazla olan bir ülkenin, kırılganlığının fazla olduğu söylenebilmektedir. Bu durumun yabancı yatırımcıların, yatırım kararı almalarını olumsuz yönde etkileyeceği öngörülmektedir (Turgut, 2007: 39).

3.6.2.2. Faiz oranı

Faiz, finansal piyasada çok olağanüstü bir faktör olarak kabul edilir. Günümüzün liberalleşme piyasasında, dünya çapındaki finansal piyasalar, küresel ekonomideki oynaklığın artmasına neden olmuştur (Malik vd. ,2014: 225). Çeşitli finans sektörleri

arasında bankacılık sektörünün en önemli misyonu, insanların tasarruflarını bir ülkede verimli yatırımlara dönüştürmek ve böylece o ülke halkının yaşam standartlarını yükseltmek olmuştur (Rahaman vd., 2020: 25). Perakende bankalar, ticari bankalar, yatırım bankaları, sigorta şirketleri ve aracı kurumlar gibi bankacılık sektöründeki kurumlar, müşteri bakiyeleri ve ticari faaliyetler nedeniyle büyük miktarda nakit mevcudiyetine sahiptir. Bu doğrultuda bankacılık sektörünün kârlılığı faiz artışlarıyla birlikte artmaktadır. Faiz oranlarındaki artışlar doğrudan bu nakit üzerindeki getiriye artırmakta ve gelirler doğrudan kazanca gitmektedir. Benzer bir durum, petrol sondajcıları için petrol fiyatının yükselmesidir. Daha yüksek faiz oranlarının yararı en çok aracı kurumlar, ticari bankalar ve bölgesel bankalar için dikkate değerdir.

3.6.2.3. Enflasyon

Enflasyon finansal krizlerden öncesinde ortaya çıkan fakat genellikle finansal krizler esnasında halk tarafından daha fazla hissedilen bir kriz göstergesi olmakla birlikte bankaların karlılıkları üzerinde etkili dışsal faktörlerden biridir. Fiyatlar genel seviyesinde yaşanan sürekli artış anlamına gelen enflasyondaki önemli derecede yükseliş ya da düşüşler de kriz göstergesi olarak değerlendirilmektedir. Enflasyonda yaşanan dalgalanmalar, yatırım riskini arttırdığından ülkenin kredibilitesini düşürecektir (Çolpan, 2008: 66).

Finansal bozulmalar, olumsuz finansal şoklara veya talep şoklarına yanıt olarak firmaların fiyatlarını arttırmasına teşvik eder. Bu tepki, firmaların iç likiditeyi koruma ve dış finansmana erişimden kaçınma kararlarını, fiyat artışlarının döngüsel olmayan davranışını güçlendiren ve enflasyonun çıktıdaki dalgalanmalara tepkisini zayıflatan faktörleri yansıtır (Gilchrist vd., 2017: 788).

4. ARAŞTIRMA BULGULARI VE TARTIŞMA

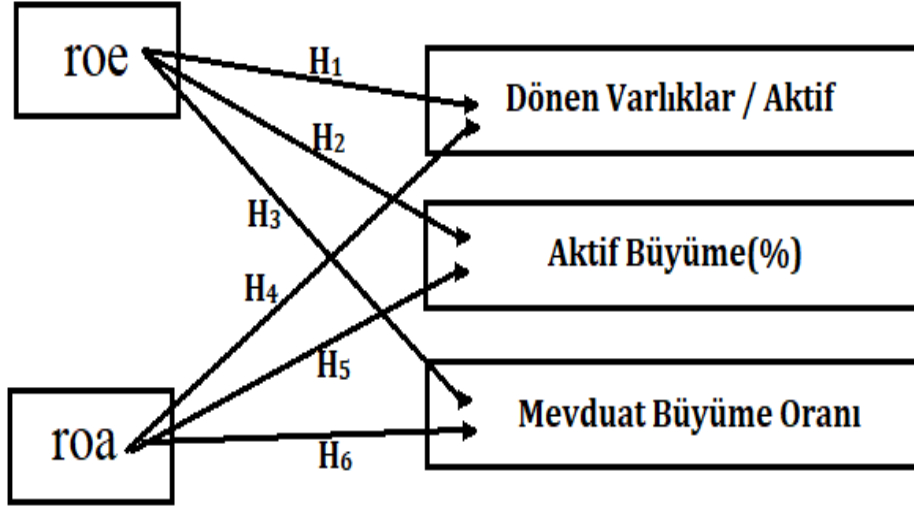
Bu bölümde çalışmanın amacı, tasarımı, hipotezleri, veri seti, çalışmada uygulanacak metodoloji ve elde edilen bulgular sunulmuştur.

4.1. Çalışmanın Amacı

Bir firmanın performansını etkileyebilecek birçok faktör vardır. En önemli faktörlerden bazıları piyasa koşulları, iş modeli, yönetim ve liderlik, finansal kaynaklar, inovasyon, çalışan üretkenliği ve motivasyonu, ürün veya hizmetlerin kalitesi, pazarlama ve markalaşma, müşteri memnuniyeti ve yasal ve mevzuata uygunluk olarak ifade edilebilir. Aynı zamanda bir firmanın performansının en önemli göstergesi karlılık olarak ifade edilebilir. Bu çalışmada firma performansı olarak karlılık ele alınarak, firma performansı üzerindeki finansal eksenli faktörlerin etkisi incelenmiştir. Bu doğrultuda bu çalışmanın temel amacı Türk bankacılık sektöründe firma performansının üzerinde etkili olan finansal faktörlerin belirlenmesidir.

4.2. Çalışmanın Tasarımı ve Hipotezleri

Çalışmanın amacı doğrultusunda ilk olarak firma performansını temsil eden değişkenler olarak “Özsermaye Kârlılığı (ROE)” ve “Aktif Karlılığı (ROA)” değişkenleri belirlenmiştir. Bu değişkenler üzerinde etkili olması beklenen finansal rasyolar ise “Dönen Varlıklar/Aktif”, “Aktif Büyüme Oranı” ve “Mevduat Büyüme Oranı” belirlenmiştir. Bu kapsamda çalışmanın temel tasarımı Şekil 4.1.’de görülmektedir.

Şekil 4.1. Araştırma tasarımı

Çalışmanın temel tasarımı doğrultusunda test edilecek hipotezler şu şekilde belirlenmiştir.

H₁: Dönen varlıklar/Aktif rasyosunun özsermaye kârlılığı üzerinde anlamlı bir etkisi vardır.

H₂: Aktif büyümesinin öz sermaye kârlılığı üzerinde anlamlı bir etkisi vardır.

H₃: Mevduat büyüme oranının öz sermaye kârlılığı üzerinde anlamlı bir etkisi vardır.

H₄: Dönen varlıklar/Aktif rasyosunun aktif karlılığı üzerinde anlamlı bir etkisi vardır.

H₅: Aktif büyümesinin aktif karlılığı üzerinde anlamlı bir etkisi vardır.

H₆: Mevduat büyüme oranının aktif karlılığı üzerinde anlamlı bir etkisi vardır.

Söz konusu hipotezler veri analizi gerçekleştirilerek test edilmeye çalışılacaktır.

4.3. Veri Seti

Çalışmada firma performansı üzerinde etkili olan faktörlerin tespit edilmesi adına bankacılık sektörü verileri kullanılarak incelemeler yapılmıştır. Çalışmada Borsa İstanbul (BİST)’a kote olan 11 banka çalışmaya dahil edilmiştir. Bu amaçla Türkiye’de bankacılık sektöründe faaliyet gösteren bu bankalara ait veriler Kamuyu Aydınlatma

Platfotrmu (KAP)'tan elde edilmiştir. Çalışmada dikkate alınan bankalar Tablo 4.1.'de sunulmuştur.

Tablo 4.1. Çalışmaya Dahil Edilen Bankalar

Banka Adı	Hisse Kodu
Akbank T.A.Ş.	AKBNK
Albaraka Türk Katılım Bankası A.Ş.	ALBRK
Türkiye Garanti Bankası	GARAN
Türkiye Garanti Bankası A.Ş.	GARAN
ICBC Turkey Bank A.Ş.	ICBCT
Türkiye İş Bankası A.Ş. (C)	ISCTR
QNB Finansbank A.Ş.	QNBFB
Şekerbank T.A.Ş.	SKBNK
Türkiye Halk Bankası A.Ş.	HALKB
Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O.	VAKBN
Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.	YKBNK

Çalışmada Türkiye İş Bankasına ait ISATR, ISBTR, ISCTR ve ISKUR adlı dört farklı hisse senedi işlem gördüğünden bu hisselerin tümü analize dahil edilmek yerine işlem hacmi en yüksek olan ISCTR analize dahil edilmiştir. Türk bankacılık sektöründe faaliyet gösteren, fakat mevduat toplamayan Türk Sınai Kalkınma Bankası A.Ş., ve Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş. çalışmaya dahil edilmemiştir.

Çalışmada 2015-2022 yılları arasında üç aylık veriler kullanılmıştır. Çalışma kapsamında veri toplama döneminde tüm dönemin bilançoları açıklanmadığında 2022 yılına ait veriler yalnızca iki çeyreklik dönemle sınırlı kalmıştır. Bu kapsamda 30 döneme ait toplam 330 veri ile analizler gerçekleştirilmiştir.

Çalışmada yapılacak analizler doğrultusunda kullanılan değişkenler, değişkenlerin modellerdeki türleri ve bu değişkenlerin modellerde yer aldığı kısaltmalar Tablo 4.2.'de görülmektedir.

Tablo 4.2. Analizde Kullanılan Değişkenler ve Kısaltmaları

Değişken Adı	Değişken Türü	Kısaltma
Özsermaye Kârlılığı	Bağımlı Değişken	roe
Aktif Karlılığı	Bağımlı Değişken	roa
Dönen Varlıklar/Aktif	Bağımsız Değişken	da
Aktif Büyüme Oranı	Bağımsız Değişken	aktif
Mevduat Büyüme Oranı	Bağımsız Değişken	mevduat

Çalışmada modellerin ortaya konulabilmesi ve teorik geçerliliğin sağlanabilmesi adına analizlerde kullanılan değişkenlerin tanımlayıcı istatistiklerinin incelenmesi gerekmektedir. Bu doğrultuda değişkenlere ait tanımlayıcı istatistikler Tablo 4.3.'te görülmektedir.

Tablo 4.3. Analizde Kullanılan Değişkenlere Ait Tanımlayıcı İstatistikler

	roe	roa	aktif	da	mevduat
Ort.	11.36003	1.148121	25.92627	12.25548	25.89982
Medyan	12.24000	1.290000	21.07500	11.91500	20.65000
Max.	43.85000	4.110000	116.6300	25.93000	144.3600
Min.	-31.42000	-2.210000	-13.16000	4.560000	-10.05000
Std. Sap.	7.657036	0.758440	19.65958	2.995746	21.32883
Çarpıklık	-0.854049	-0.305721	0.213154	0.239032	0.198962
Basıklık	2.50545	3.041839	3.679965	3.364940	3.05743
Gözlem	330	330	330	330	330

Çalışma kapsamında değişkenlerin normal dağılıma uygun olup olmadığı basıklık ve çarpıklık değerleri dikkate alınarak incelenilmektedir. Basıklık değerinin üç civarında olması ve çarpıklık değerinin ise sıfır civarında olması o değişkenin normal dağılıma uygun olduğunu ifade etmektedir. Basıklığın üç değerinden küçük olması o değişkenin normal dağılıma kıyasla daha basık, üç değerinden daha büyük olması ise değişkenin normal dağılıma kıyasla daha dik olduğunu bir göstergesidir (Günlük-Şenesen, 2007). Bu durumda elde edilen çarpıklık ve basıklık değerlerine göre tüm değişkenlerin normal dağılıma uygun olduğu görülmektedir.

4.4. Yöntem

Bu çalışmada firma performansı olarak kabul edilen “özsermaye kârlılığı” (roe) ve aktif karlılığı (roa) üzerinde etkili rasyoların belirlenmesi adına 2015-2022 yılları

arasındaki üç aylık veriler kullanılarak panel veri analizi gerçekleştirilmiştir. Panel veriler, farklı kişi veya kuruluşlar için birden çok zaman diliminde toplanan verileri ifade eder. Panel veri analizi ise, bu tür verileri analiz etmek için kullanılan istatistiksel bir yöntemdir. Panel veri analizi, değişkenler arasındaki ilişkiyi ve bunların zaman içinde nasıl değiştiğini incelemek için yararlı olabilir. Ayrıca, gözlemlenmemiş heterojenliği veya verilerdeki değişkenler tarafından yakalanmayan bireyler veya varlıklar arasındaki farklılıkları kontrol etmek için de kullanılabilir (Hsiao, 2007: 3).

Çalışmada firma performansı olarak roe ve roa olmak üzere iki ayrı değişken kabul edilmiştir. Bu sebeple iki ayrı model tahmin edilmiştir. Çalışmada kullanılacak ekonometrik modeller aşağıdaki gibidir.

Model I

$$roa_{it} = \beta_0 + \beta_1(da) + \beta_2(aktif) + \beta_3(mevduat) + \varepsilon \quad (5.1)$$

Model II

$$roe_{it} = \beta_0 + \beta_1(da) + \beta_2(aktif) + \beta_3(mevduat) + \varepsilon \quad (5.2)$$

Burada:

da: Dönen Varlıklar / Aktif

Aktif: Aktif Büyüme Oranı

Mevduat: Mevduat Büyüme Oranı

ε : Hata Terimi

olarak ifade edilmektedir.

Panel veri analizinde kullanılan bazı yaygın teknikler, regresyon analizi, temel bileşen analizi ve çok düzeyli modellemeyi içerir. Panel verilerini analiz ederken seçilen modelin varsayımlarını ve sınırlamalarını dikkatle değerlendirmek önemlidir (Hsiao, 2007: 6).

4.5. Bulgular

Panel veri modellerinde sabit etkiler modelleri ve rassal etkiler modelleri olmak üzere iki tür model kullanılmaktadır. Sabit etkiler modelleri, incelenen bireylerin veya varlıkların özelliklerinin zaman içinde değişmediğini varsayarken, rassal etkiler modelleri, birimlerin özelliklerinin zaman içinde değişmesine izin verir.

Çalışmada kullanılan panel veri seti için En Küçük Kareler (EKK) yöntemi tahmin metodu kullanılmıştır. Yalnızca varyansın ve ortalamanın stokastik olması durumunda EKK tahmin yöntemi geçerli olmaktadır. Bu değişim, değerlendirme biçimine göre sabit etkili modeller ve tesadüfi etkili modeller olarak adlandırılmaktadır (Hsiao, 2007: 1).

Çalışmada ilgili modellerin hangi model (sabit ya da rassal etkiler) ile tahmin edilmesi gerektiği Hausman testi ile tespit edilmektedir. Hausman testi, bağımsız değişkenler ile gözlemlenmemiş tesadüfi etkiler arasında ortaya çıkan ilişkinin anlamlılığına dayanmaktadır. Anlamlı bir ilişki belirlenemediği durumda, tesadüfi etkiler modeli kullanılması gerekliliği ifade edilmektedir. Bu tür bir ilişkinin varlığında, tesadüfi etkiler modelinden ziyade sabit etkiler modeli kullanılarak taminler elde edilmektedir (Yaffee, 2003: 145).

Hausman testi için hipotezler aşağıdaki gibidir.

$H_0 = \text{Rassal Etkiler Modeli kullanılmalıdır.}$

$H_1 = \text{Sabit Etkiler Modeli kullanılmalıdır.}$

Hausman testi sonuçları χ^2 (ki-kare) dağılımı doğrultusunda belirlenmektedir. Test sonucunda elde edilen test istatistik değeri, χ^2 tablo değeri karşılaştırılarak sonuca varılır. Hausman test istatistik değeri eğer tablo değerinden büyükse ($W > \chi^2_{table}$) sabit etkiler modeli aksi durumda rassal etkiler modeli kullanılmaktadır. Çalışma kapsamında elde edilen Hausman test sonuçları Tablo 4.4.'te görülmektedir.

Tablo 4.4. Hausman Testi Sonuçları

	χ^2^2	Serbestlik Derecesi	p
Model I	20.238751	3	0.0002
Model II	15.125937	3	0.0017

Elde edilen sonuçlara göre her iki model için ($p < 0,05$) olup H_0 hipotezi reddedilerek sabit etkiler modelinin uygulanmasına karar verilmiştir.

Çalışma kapsamında gerekli varsayımların sağlanması ile Hausman testi dikkate alınarak model tahmini gerçekleştirilerek çalışmanın amacı doğrultusunda firma performansı üzerinde etkili olan faktörler belirlenmeye çalışılmıştır.

Modellerin geçerli ve güvenilirliği açısından hata terimlerine yönelik varsayımların da sağlanması gereklidir. Otokorelasyon ve değişen varyans durumunda parametre tahminlerinin güvenilirliği azalacağından bu varsayımların sınanması amacıyla birinci mertebden otokorelasyon ve değişen varyans sınaması için sırasıyla Wald ve Wooldridge testleri uygulanmaktadır. Bununla birlikte, hata terimlerinin birimlere göre bağımsız olması varsayımının geçerliliği Breusch-Pagan LM testi ve Pesaran (2004) testleri ile sınanmaktadır. Tablo 4.5 incelendiğinde tüm testler için olasılık değerleri %5 anlam düzeyinden küçük olduğundan, ($Pr = 0.000 < 0.05$), birinci mertebden otokorelasyon, değişen varyans ve yatay kesit bağımlılık sorunları ile karşılaşıldığı görülmektedir.

Tablo 4.5. Model Varsayımları Test Sonuçları

Değişkenler	Değişen varyans	Otokorelasyon	Yatay kesit bağımlılık	
	Wald Testi*	Wooldridge Testi**	Breusch-Pagan LM Test	Pesaran (2004)
roa	Pr = 0.000	Pr = 0.0002	Pr = 0.0000	Pr = 0.000
roe	Pr = 0.000	Pr = 0.0001	Pr = 0.0000	Pr = 0.000

Sabit etkiler modeli tahmin sonuçları Model I ve Model II için Tablo 4.6'da sunulmaktadır. Otokorelasyon, değişen varyans ve birimler arası korelasyon nedeniyle sonuçların güvenilirliği azalacağından güçlü standart hatalar ile tahmin sonuçlarına da Tablo 4.6'da yer verilmektedir. Elde edilen tahmin sonuçları doğrultusunda belirlilik katsayısı olarak ifade edilen ve bağımlı değişkenin bağımsız değişkenler tarafından açıklanma oranı olan R2 değeri Model I için 0.63, Model II için 0,79 olarak belirlenmiştir. Bu oranlar model açıklama gücünün çok iyi

olmamakla birlikte yeterli bir açıklama düzeyinde olduğunu ifade etmektedir. Bir diğer ifadeyle Model I’de bağımsız değişkenler bağımlı değişkenin %63’ünü açıklarken, Model II’de bağımsız değişkenler bağımlı değişkenin %79’unu açıklamaktadır. Bu durum bağımsız değişkenlerin roe’yi roa’ya kıyasla daha iyi

Tablo 4.5. Panel Veri Analizi Tahmin Sonuçları

	Model I Bağımlı değişken: roa			Model II Bağımlı değişken: roe		
	Sabit etkiler	FGLS	PCSE	Sabit etkiler	FGLS	PCSE
Sabit (β_0)	0.4296*** (0.12851)	1.1006*** (0.2873)	1.3817*** (0.3006)	2.0376 (1.5372)	13.4742 (13.6912)	12.2762** * (3.3327)
da (β_1)	0.0395*** (0.01129)	-0.0014 (0.0038)	0.00142 (0.0087)	0.6593** * (0.1350)	0.06613* (0.0376)	0.1299 (0.1219)
aktif (β_2)	0.004138* * (0.00179)	0.002153* * (0.00086)	0.00355** (0.001161)	0.055136 ** (0.0214)	0.03203** * 0.00973	0.04786** * (0.01658)
mevduat (β_3)	0.004886* ** (0.0015)	0.0011193 * (0.00061)	0.00283 (0.00108)	0.059937 *** (0.018)	0.02303** * (0.00676)	0.03511** 0.01641
R ²	0.63			0.79		
F	42.08522			22.98663		
Prob (Olasılık)	0.000			0.000		

Not: Parantez içindeki değerler standart sapma değerlerini göstermektedir. ***, ** ve * sırasıyla %1, %5 ve %10 anlamlılık düzeylerini temsil etmektedir.

tablo 4.6’da sabit etkiler, Feasible Generalized Least Squares (FGLS) ve Panel Corrected Standard Error (PCSE) tahmin yöntemleriyle ortaya konulan sonuçları değerlendirildiğinde “da” değişkeni yalnızca Model II’de FGLS tahmin sonucunda istatistiksel olarak anlamlı bulunmaktadır. Bu durum “da” değişkeninin roe üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olduğunu göstermektedir. Bir başka ifade ile dönen varlıkların öz sermaye karlılığı üzerinde anlamlı bir etkisi bulunmaktadır. Dönen varlıklar, nakit, alacak hesapları ve envanter gibi hızla nakde dönüştürülebilen varlıklardır. Daha yüksek bir dönen varlık seviyesi, bir şirketin gelir elde etmek için daha fazla kaynağa sahip olduğunu gösterir. Şirket varlıklarından daha fazla kar elde edebildiği için bu durum daha yüksek bir varlık getirisine yol açabilir. Aktif kârlılık, bir şirketin varlıklarının verimli bir şekilde kullanılmasının bir göstergesidir ve dönen varlıkların artmasıyla birlikte aktif kârlılığın da arttığı söylenebilir. Sonuçlar değerlendirildiğinde “aktif” değişkeninin hem roa hem de roe üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olduğu görülmektedir. Aktif büyüme, bir şirketin varlıklarının büyümesini ve genişlemesini ifade eder. Elde edilen sonuç, şirketlerin büyüme stratejilerinin öz sermaye kârlılığı ve aktif karlılığı üzerinde önemli bir etkiye sahip

olduğunu göstermektedir. Aktif büyümenin artmasıyla birlikte öz sermaye kârlılığının da artması beklenir. İşletme yatırımlarından daha fazla kar elde edebildiği için bu durum daha yüksek bir öz sermaye kârlılığına yol açabilir. Aktif büyümesinin ROA ve ROE modellerinde istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulgusu, bu ilişkinin farklı tahmin yöntemlerine karşı sağlam olduğunu göstermektedir.

Son olarak “mevduat” değişkeninin de Model I’de FGLS tahmininde ve Model II’de hem FGLS hem de PCSE tahminlerinde istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmektedir. Bu durumda “mevduat” değişkeninin roa ve roe üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olduğu ifade edilebilir. Mevduat büyüme oranı, bir işletmenin bankalardan ve diğer finansal kuruluşlardan aldığı mevduatın büyüme hızını ifade eder. Bu sonuç, işletmenin finansman kaynaklarının büyüme hızının öz sermaye kârlılığı üzerinde etkili olduğunu göstermektedir. Mevduat büyüme oranı arttıkça, şirketin öz sermaye kârlılığının da artması beklenen bir durumdur.

Elde edilen sonuçlar bankaların büyüme stratejileri ve finansman kaynaklarının, aktif kârlılığını etkileyebileceğini göstermektedir. Bu da potansiyel olarak gelir artışı ve kâr artışı anlamına gelir. İşletmeler büyüme stratejilerini başarılı bir şekilde uyguladıklarında, daha fazla iş hacmi ve faaliyetleri ile aktif kârlılıklarını artırma potansiyeline sahiptirler. Ayrıca mevduat büyüme oranının artmasıyla bankaların finansal kaynakları da artmakta ve potansiyel olarak daha fazla yatırım yapma veya faaliyetlerini genişletme imkânı elde etmektedirler. Böylece aktif kârlılığın artmasına katkıda bulunulabilmektedir.

Elde edilen panel veri analiz sonuçlarına göre ortaya atılan hipotezlerin sonuçları Tablo 4.7.’de gösterilmiştir.

Tablo 4.6. Hipotez Sonuçları

Hipotezler	Durum
H₁: Dönen Varlık/Aktif rasyosunun öz sermaye kârlılığı üzerinde anlamlı bir etkisi vardır.	Kabul
H₂: Aktif Büyüme Oranının öz sermaye kârlılığı üzerinde anlamlı bir etkisi vardır.	Kabul
H₃: Mevduat Büyüme Oranının öz sermaye kârlılığı üzerinde anlamlı bir etkisi vardır.	Kabul
H₄: Dönen Varlıklar/Aktif rasyosunun aktif karlılığı üzerinde anlamlı bir etkisi bulunmamaktadır.	Red
H₅: Aktif Büyüme Oranının Aktif Karlılığı üzerinde anlamlı bir etkisi vardır.	Kabul
H₆: Mevduat Büyüme Oranının Aktif Karlılığı üzerinde anlamlı bir etkisi vardır.	Kabul

Çalışma sonucunda elde edilen bulgular, aktif büyüme oranı ve mevduat büyüme oranının hem aktif karlılığı üzerinde etkili olduğu belirlenirken, özsermaye karlılığı üzerinde ise dönen varlıklar/aktif rasyosu, aktif büyüme oranı ve mevduat büyüme oranının etkili olduğu gözlenmektedir.

Değişkenler arasındaki ilişkilerin istatistiksel olarak güvenilirliği ve nedensellik yönü açısından daha derinlemesine değerlendirme yapılması amacıyla, modele dâhil edilen değişkenlerin durağanlık özellikleri birim kök testleri aracılığıyla incelenmiştir. Bu kapsamda, Levin, Lin ve Chu (LLC), Breitung ve Im, Pesaran ve Shin (IPS) panel birim kök testleri uygulanmış ve test sonuçları aşağıda tablolatırılmıştır.

Tablo 4.7. Birim Kök Test Sonuçları

Değişkenler	LLC		Breitung		IPS	
	Düze (test-ist)	İlk Fark (test-ist)	Düze (test-ist)	İlk Fark (test-ist)	Düze (test-ist)	İlk Fark (test-ist)
roa	5.631	-12.730***	3.6949	-6.266***	4.864	-8.564***
roe	1.270	-11.897***	0.8883	-8.455***	1.139	-11.717***
da	-2.471**	-	-3.987***	-	-2.215**	-
aktif	-1.040	-15.214***	-2.7957**	-	-1.713**	-
mevduat	-1.5834*	-	-3.469***	-	-1.938**	-

Not: ***, ** ve * sırasıyla %1, %5 ve %10 anlamlılık düzeylerini temsil etmektedir.

Birim kök testi sonuçları incelendiğinde roa ve roe değişkenlerinin her ikisi de üç test sonucuna göre düzeyde durağan olmayıp, ilk fark ile durağan bulunmuştur. Bunun yanında da ve mevduat değişkenleri de üç test sonucuna göre düzey hali ile durağan bulunuyorken, aktif değişkeni, LLC testi hariç diğer iki test sonucuna göre düzeyde durağan bulunmuştur.

Durağanlık analizlerinden elde edilen bulgular doğrultusunda, değişkenler arasındaki kısa dönemli nedensel ilişkileri incelemek amacıyla panel Granger nedensellik testine geçilmiştir. Böylece, değişkenlerin yalnızca eşzamanlı etkileri değil, aynı zamanda birbirlerinin gelecekteki değerlerini açıklama kapasiteleri de değerlendirilmiştir. Aşağıdaki tabloda Granger nedensellik analizi sonuçları sunulmuştur. Çalışmanın başında yer alan araştırma hipotezleri temel alınarak sadece tek yönlü nedensellik sonuçları verilmiştir.

Tablo 4.8. Panel Granger Nedensellik Analizi Sonuçları

Nedensellik Yönü	Test İstatistik Değeri	Olasılık Değeri
da - > roa	44.087 (2)	0.000
aktif - > roa	8.437 (4)	0.077
mevduat - > roa	0.240 (2)	0.887
da - > roe	41.661 (2)	0.000
aktif - > roe	13.728 (5)	0.017
mevduat - > roe	0.174 (2)	0.917

Not: Parantez içindeki değerler gecikme sayılarıdır.

Nedensellik analizi sonuçları değerlendirildiğinde dönen varlıklar (da) ve aktif büyüme (aktif) değişkenleri ile aktif karlılık (roa) arasında tek yönlü Granger nedensellik bulunmuştur. Bir diğer ifade ile kısa dönemde da değişkeni roa'nın nedenidir. Bu sonuç aynı zamanda, dönen varlıklardaki değişimin gelecekteki aktif karlılığı öngörmeye istatistiksel olarak anlamlı olduğu bilgisini de vermektedir. Mevduat değişkeninden aktif karlılık değişkenine karşı bir nedensellik bulunamamıştır. Öz sermaye karlılığı ile diğer değişkenler arasındaki nedensellik araştırıldığında ise aktif karlılığa benzer sonuçlar elde edilerek roe değişkeni ile da ve aktif değişkenleri arasında tek yönlü bir nedensellik bulunmuştur.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Firma performansı, bir şirketin veya kuruluşun, genellikle finansal açıdan ne kadar iyi olduğunu ifade eder. Firma performansı kârlılık, gelir artışı, pazar payı veya diğer finansal ölçütler açısından ölçülebilmektedir. Firma performansı genellikle bir işletmenin genel sağlığının ve başarısının bir göstergesi olarak kullanılır ve yatırımcıların, hissedarların ve diğer tarafların ilgisini çeken bir konu olarak belirtilir. Bir firmanın performansını etkileyebilecek faktörler arasında piyasa koşulları, rekabet, operasyonel verimlilik ve şirketin iş stratejisinin etkinliği yer almaktadır.

Bankacılık sektöründe firma performansı genellikle finansal açıdan ölçülmekte ve kârlılık, gelir büyümesi, pazar payı gibi finansal göstergeler kullanılarak değerlendirilmektedir. Ayrıca, bankaların öz sermaye oranları, kredi risklerinin yönetimi ve likidite yönetimi gibi faktörler de firma performansını etkileyebilmektedir. Nitekim San ve Heng (2013) kârlılık rasyolarının en iyi performans ölçütü olduğunu ifade etmiştir. Yine Said ve Tumin (2011) banka performans göstergesi olarak ROA ve ROE değerlerini kullanmışlardır. Öte yandan, müşteri memnuniyeti, işletme verimliliği ve çalışan memnuniyeti gibi kalite göstergeleri de bankacılık sektöründe firma performansının önemli ölçütleridir.

Bu çalışmanın temel amacı Türk bankacılık sektöründe firma performansı olarak kabul edilen “Öz Sermaye Kârlılığı” ve “Aktif Kârlılığı” üzerinde etkili olan faktörlerin belirlenmesidir. Öz sermaye kârlılığı aynı yıl içinde aktiflerinin öz sermayesi üzerinden elde ettiği kar oranının göstergesidir. Öz sermaye kârlılığı, bir bankanın finansal performansını ve etkinliğini ölçmek için kullanılan önemli bir göstergedir. Öz sermaye kârlılığı, bir bankanın nakit akışını ve değerini gösterirken, aynı zamanda bankanın gelecekteki büyüme potansiyelini de yansıtmaktadır. Öz sermaye kârlılığı genellikle yüzde cinsinden ifade edilir ve bir bankanın öz sermaye kârlılığı yüksekse, bu bankanın finansal performansının iyi olduğu anlamına gelebilir. Bir bankanın aynı yıl içinde aktiflerinin toplamı üzerinden elde ettiği kar oranı bankalarda aktif kârlılığı göstermektedir. Aktif kârlılığı, bir bankanın aktiflerinin nasıl kullanıldığını ve bu aktifler üzerinden ne kadar kar elde ettiğini gösterir. Aktif kârlılığı, bir bankanın işletme verimliliğini ölçmek için kullanılan önemli bir göstergedir ve genellikle yüzde cinsinden ifade edilir. Bir bankanın aktif kârlılığı yüksekse, bu bankanın aktiflerini

etkin bir şekilde kullandığı ve bu aktifler üzerinden yüksek kar elde ettiği anlamına gelebilir.

Çalışmanın temel amacı doğrultusunda elde edilen sonuçlara göre dönen varlıkların seviyesi, aktif büyüme oranı ve mevduat büyüme oranlarının öz sermaye kârlılığı üzerinde anlamlı bir etkisinin olduğu belirlenmiştir. Bu sonuçlar literatürle benzer doğrultudadır. Nitekim Andesfa ve Masdupi (2019) finansal oranların ticari bankaların karlılığı üzerindeki etkili olduğunu ifade ederken, Al-Tamimi (2010) likiditenin ulusal bankaların performansı üzerinde etkili olduğunu belirtmiştir.

Çalışmada ilk olarak dönen varlıkların seviyesi açısından durum değerlendirilmiştir. Dönen varlıklar, bir şirketin işletme faaliyetlerine yönelik olarak ödeme ve teslimat sırasında kullandığı nakit, mal ve hizmetler gibi kısa vadeli varlıklardır. Öz sermaye karlılığı ise, bir şirketin öz sermayesi üzerinden elde ettiği net karın oranıdır. Öz sermaye karlılığı, bir şirketin finansal yapısını ve işletme performansını ölçmek için kullanılan bir göstergedir.

Dönen varlıklar ve öz sermaye karlılığı arasındaki ilişki, dönen varlıkların işletme faaliyetlerinden elde edilen gelirin öz sermaye karlılığına etkisini gösterir. Eğer dönen varlıklar arttıkça öz sermaye karlılığı da artarsa, bu işletmenin işletme faaliyetlerinden daha fazla kar elde ettiği anlamına gelebilir. Bunun tersi de geçerlidir: Eğer dönen varlıklar azalır ve öz sermaye karlılığı da azalır, işletme faaliyetlerinden daha az kar elde edilmiş olabilir.

Öz sermaye karlılığı aktif büyüme oranı açısından ayrıca değerlendirilmelidir. Aktif büyüme oranı, bir şirketin aktiflerinin toplam değerinin zaman içinde artışıdır. Aktifler, bir şirketin nakit, mal ve hizmetler gibi varlıklardır ve bir şirketin işletme faaliyetlerinden elde ettiği gelirin artmasını, yeni yatırımlar yapmasını veya yeni aktifler satın almasını gösterir. Aktif büyüme oranı ile öz sermaye karlılığı arasındaki ilişki, aktif büyüme oranının öz sermaye karlılığına etkisini gösterir. Eğer aktif büyüme oranı arttıkça öz sermaye karlılığı da artarsa, bu işletmenin işletme faaliyetlerinden daha fazla kar elde ettiği anlamına gelebilir. Bunun tersi de geçerlidir.

Öz sermaye karlılığı üzerinde etkili olan bir diğer faktör de mevduat büyüme oranıdır. Nitekim Jadah vd. (2020) öz kaynakların mevduata oranının, bankaların karlılığı üzerinde anlamlı ve pozitif bir etkiye sahip olduğunu ortaya koymuşlardır. Bir bankanın mevduat miktarının bir önceki döneme göre ne kadar arttığını gösteren mevduat büyüme oranı, bir banka tarafından toplanan nakit tutarın bir önceki döneme kıyasla oluşan artış miktarı olarak ifade edilebilir. Mevduat büyüme oranı, bir bankanın mevduat miktarının artışının nedenlerini değişik şekillerde yansıtabilir. Örneğin, mevduat büyüme oranının arttığını gösterirken, bu artışın nedeni bankanın faaliyetlerinden daha fazla kar elde etmesi, bankanın güçlenmesi veya yeni müşterilerin bankaya mevduat yatırması olabilir.

Mevduat büyüme oranı ile öz sermaye karlılığı arasındaki ilişki, mevduat büyüme oranının öz sermaye karlılığına etkisini gösterir. Eğer mevduat büyüme oranı arttıkça öz sermaye karlılığı da artarsa, bu bankanın işletme faaliyetlerinden daha fazla kar elde ettiği anlamına gelebilir. Bunun tersi de geçerlidir. Mevduat büyüme oranı azaldığında öz sermaye karlılığı da azalırsa, bankanın işletme faaliyetlerinden daha az kar elde edildiği anlamına gelebilir. Nitekin Al-Tamimi (2010) likiditenin banka performansını önemli ölçüde etkilediğini ifade etmiştir. Bu doğrultuda bu çalışmanın bulgularıyla tutarlı sonuçlar elde edilmiştir. Bununla birlikte dönen varlıklar, mevduat büyüme oranı ve aktif büyüme oranı ile öz sermaye karlılığı arasındaki ilişkiler tek yönlü değildir. Öz sermaye karlılığı, dönen varlıklar, mevduat büyüme oranı ve aktif büyüme oranının yanı sıra birçok faktöre de bağlıdır. Örneğin, öz sermaye karlılığını etkileyen faktörler arasında satışlar, maliyetler, finansman giderleri ve vergi giderleri de yer almaktadır. Mevduat büyüme oranı ve öz sermaye karlılığı arasındaki ilişkiyi tam olarak anlamlandırmak için, bu faktörlerin de dikkate alınması gerekebilir.

Çalışmada aktif büyüme ve mevduat büyüme oranlarının öz sermaye karlılığının yanı sıra aktif karlılığın üzerinde de etkili olduğu belirlenmiştir. Aktif karlılık, bir şirketin tüm aktiflerinin nakit akışından daha fazla nakit üretebilme yeteneğine verilen isimdir. Aktif karlılığı ile aktif büyüme oranı arasında pozitif bir ilişki olması beklenen bir durumdur. Nitekim yüksek bir aktif karlılığı, bir şirketin toplam varlıklarıyla ilişkili olarak yüksek düzeyde kar elde ettiğini gösterir; bu, tipik olarak şirketin varlıklarını verimli ve etkili bir şekilde kullandığı anlamına gelir. Bu, şirketin aktif büyüme hızında bir artışa yol açabilir. Öte yandan, düşük bir ROA, bir şirketin varlıklarını

verimli kullanmadığını gösterebilir, bu da daha yavaş bir varlık büyüme hızına ve hatta şirketin varlıklarının değerinde bir düşüşe yol açabilir. Ancak, piyasa koşullarındaki değişiklikler veya şirketin iş stratejisi gibi başka faktörlerin de bir şirketin varlık büyüme oranını etkileyebilir.

Mevduat büyüme oranının aktif karlılığı üzerinde etkili bir faktör olduğu çalışmanın bulguları arasındadır. Yüksek bir aktif karlılığı, bir şirketin toplam varlıklarıyla ilişkili olarak yüksek düzeyde kar elde ettiğini gösterir, bu da daha fazla müşteri çekebilir ve onları şirkete para yatırmaya teşvik edebilmektedir. Nitekim Kumbirai ve Webb (2010) çalışmasında düşen karlılığın, düşük likidite ve kötüleşen kredi kalitesine neden olduğunu ortaya koymuştur. Bu bulgu çalışmamızın sonuçlarını destekler niteliktedir. Böylece şirketin mevduat büyüme hızında artış ortaya çıkabilmektedir. Öte yandan, aktif karlılığının düşük olması daha yavaş bir mevduat büyüme hızına ve hatta şirket tarafından tutulan mevduat miktarında bir düşüşün ortaya çıktığını göstermektedir. Bununla birlikte, ekonomik koşullardaki değişiklikler veya alternatif yatırım seçeneklerinin mevcudiyeti gibi başka faktörlerin de bir şirketin mevduat büyüme oranını etkileyebileceğini belirtmek önemlidir.

Çalışmada yer alan panel Granger nedensellik analizi bulguları, regresyon analizinden elde edilen ilişkilerin sadece eşzamanlı değil, zaman içerisinde nedensel bir yön taşıdığını da ortaya koymaktadır. Özellikle dönen varlıkların seviyesi ve aktif büyüme oranı hem aktif kârlılık hem de öz sermaye kârlılığı üzerinde anlamlı bir nedensel etki göstermektedir. Bu durum, bankaların dönen varlık yapılarını ve aktif büyümelerini stratejik olarak yönetmelerinin, gelecekteki kârlılık performansları açısından belirleyici olabileceğini göstermektedir. Buna karşın, mevduat büyüme oranının her iki kârlılık göstergesi üzerinde de istatistiksel olarak anlamlı bir nedensellik taşımadığı gözlemlenmiştir. Sonuç olarak, çalışmada kullanılan nedensellik analizi, regresyon bulgularını desteklemiş ve banka performansını etkileyen yapısal unsurların dinamik doğasına yansıtılmıştır.

KAYNAKÇA

- Adetunji, O. M., Owolabi, A. (2016). International Journal of Economics and Finance, 8.
- Agarwal, V., Taffler, R. (2008). Comparing the performance of market-based and accounting-based bankruptcy prediction models. Journal of Banking & Finance, 32, 1541-1551.
- Aggarwal, R., Klapper, L., & Wyssocki, P. (2003). Portfolio Preferences of Foreign Institutional Investors.
- Ahmad, I., Alam, M. S., & Yameen, M. (2019). A study of economic value added (EVA) & market value added (MVA) of Hindustan Petroleum Corporation Limited. Global Journal of Economics and Business, 6(1), 225-237.
- Ahsan, M. K. (2016). Measuring financial performance based on CAMEL: A study on selected Islamic banks in Bangladesh. Asian Business Review, 6(1), 7-56.
- Akbulak, Y., Kavaklı E. ve Tokmak A. (2004). Kayıp Yıllar. Türkiye’de 1980’li Yıllardan Bu Yana Kamu Borçlanma Politikaları ve Bankacılık Sektörüne Etkileri. Beta Yayıncılık. İstanbul.
- Aliabadi, S., Dorestani, A., Balsara, N. (2013). The Most Value Relevant Accounting Performance Measure by Industry. Journal of Accounting and Finance, 13(1), 22-35.
- Alpar, P. (1992). Automation of banking functions and its managerial implications. IEEE Transactions on Engineering Management, 39(4), 378-385.
- Amalia, S. (2021). The impact of financial ratio indicators on banking profitability in Indonesia. Turkish Journal of Computer and Mathematics Education (TURCOMAT), 12(8), 580-588.

- Andesfa, D., & Masdupi, E. (2019, April). Effect of Financial Ratio on Profitability of Comercial Banks: A Systematic Literature Review. In 2nd Padang International Conference on Education, Economics, Business and Accounting (PICEEBA-2 2018) (pp. 416-422). Atlantis Press.
- Andreau, J. (1999). Banking and business in the Roman world. Cambridge University Press.
- Artz, K. W., Norman, P. M., Hatfield, D. E., & Cardinal, L. B. (2010). A longitudinal study of the impact of R&D, patents, and product innovation on firm performance. *Journal of product innovation management*, 27(5), 725-740.
- Baral, K. J. (2005). Health check-up of commercial banks in the framework of CAMEL: A case study of joint venture banks in Nepal. *Journal of Nepalese Business Studies*, 2(1), 41-55.
- Bartel, C., & Garud, R. (2009). The role of narratives in sustaining organizational innovation. *Organization Science*, 20(1), 107-117.
- Bartis, S., Szymanski, K., & Harkins, S. G. (1988). Evaluation and performance: A two-edged knife. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 14(2), 242-251.
- Bell, G. (2005). Clusters, networks, and firm innovativeness. *Strategic Management Journal*, 26(3), 287-295.
- Benston, G. J., Hanweck, G. A., & Humphrey, D. B. (1982). Scale economies in banking: A restructuring and reassessment. *Journal of money, credit and banking*, 14(4), 435-456.
- Boudreau, J. W. (1996). Human resources and organization success.
- Bourguignon, A. (2000). Performance et contrôle de gestion. In: Bernard Colasse (ed.). *Encyclopédie de comptabilité, contrôle de gestion et audit*. 1st ed. Economica, pp. 931-941.

- Bozec, R., Dia, M., & Bozec, Y. (2010). Governance–performance relationship: a re-examination using technical efficiency measures. *British Journal of Management*, 21(3), 684-700.
- Brahmaiah, B. (2018). Factors influencing profitability of banks in India. *Theoretical Economics Letters*, 8(14), 3046.
- Brewer, P. C., Chandra, G., & Hock, C. A. (1999). Economic value added (EVA): Its uses and limitations. *SAM Advanced Management Journal*, 64(2), 4.
- Bromberg, B. (1942). The origin of banking: religious finance in Babylonia. *The Journal of Economic History*, 2(1), 77-88.
- Canbaş, S., Doğukanlı, H., Düzakın, H., & İskenderoğlu, Ö. (2005). Performans ölçümünde tobin q oranının kullanılması: hisse senetleri imkb'de işlem gören sanayi işletmeleri üzerinde bir deneme. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, (28), 24-36.
- Ceylan, A. (2003). *İşletmelerde Finansal Yönetim*, Ekin Yayınları, 8. Baskı, Bursa.
- Cho, H. J., Pucik, V. (2005). Relationship between innovativeness, quality, growth, profitability, and market value. *Strategic management journal*, 26(6), 555-575.
- Chung, K. H., & Pruitt, S. W. (1994). A simple approximation of Tobin's q. *Financial management*, 70-74.
- Çelik, H. (2006). Dengeli hedef belirleme ve izleme (Balanced Scorecard) sisteminin hizmet kuruluşlarında uygulanması üzerine bir araştırma, Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Çolpan, V., (2008). Gelişmekte Olan Ülkelere Yönelik Finansal Sermaye Hareketleri ve Krizler, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enst, Balıkesir.

- Damodaran, A. (2007). Return on capital (ROC), return on invested capital (ROIC) and return on equity (ROE): Measurement and implications. Return on Invested Capital (ROIC) and Return on Equity (ROE): Measurement and Implications (July 2007).
- Dang, U. (2011). The CAMEL rating system in banking supervision: A case study of Arcada University of applied sciences. *International Business*, 5(3), 82-103.
- Davies, I. C. (1999). Evaluation and performance management in government. *Evaluation*, 5(2), 150-159.
- De Roover, R. (1954). New interpretations of the history of banking. *Cahiers d'Histoire Mondiale. Journal of World History. Cuadernos de Historia Mundial*, 2(1), 38.
- Demirgüç-Kunt, A., & Huizinga, H. (1999). Determinants of commercial bank interest margins and profitability: some international evidence. *The World Bank Economic Review*, 13(2), 379-408.
- Demirhan, D. (2010). Türkiye’deki mevduat bankalarının finansal yapıya ilişkin kararlarının karlılık üzerine etkileri. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, (45), 157-168.
- Denison, D. R., & Mishra, A. K. (1995). Toward a theory of organizational culture and effectiveness. *Organization science*, 6(2), 204-223.
- Desta, T. S. (2016). Financial performance of “The best African banks”: A comparative analysis through CAMEL rating. *Journal of accounting and management*, 6(1), 1-20.
- Dezsö, C. L., Ross, D. G. (2012). Does female representation in top management improve firm performance? A panel data investigation. *Strategic management journal*, 33(9), 1072-1089.
- Drucker, P. F. (1977). Japan: the problems of success. *Foreign Aff.*, 56, 564.

- Drucker, P. F., Maciariello, J. A. (2008). *Management: revised edition*. Collins, New York.
- Duttweiler, R. (2011). *Managing liquidity in banks: a top down approach*. John Wiley & Sons.
- Dwight, R. (1999), "Searching for real maintenance performance measures", *Journal of Quality in Maintenance Engineering*, Vol. 5 No. 3, 258-275.
- Erasmus, P. (2008). The relative and incremental information content of the value-based financial performance measure Cash Value Added (CVA). *Management Dynamics: Journal of the Southern African Institute for Management Scientists*, 17(1), 2-15.
- Francis, G., Humphreys, I., & Fry, J. (2005). The nature and prevalence of the use of performance measurement techniques by airlines. *Journal of Air Transport Management*, 11, 2007–2217.
- Fu, L., Singhal, R., Parkash, M. (2016). Tobin's q ratio and firm performance. *International research journal of applied finance*, 7(4), 1-10.
- Gilchrist, S., Schoenle, R., Sim, J., & Zakrajšek, E. (2017). Inflation dynamics during the financial crisis. *American Economic Review*, 107(3), 785-823.
- Ginsberg, A., & Venkatraman, N. (1985). Contingency perspectives of organizational strategy: A critical review of the empirical research. *Academy of management review*, 10(3), 421-434.
- Goldberg, L. S. (2009). Understanding banking sector globalization. *IMF Staff Papers*, 56(1), 171-197.
- Goldthwaite, R. A. (1987). The Medici Bank and the world of Florentine capitalism. *Past & present*, (114), 3-31.
- Goncharuk, A. G. (2016). Banking sector challenges in research. *Journal of Applied Management and Investments*, 5(1), 34-39.

- Grüning, M. (2002). *Performance-Measurement-Systeme: Messung und Steuerung von Unternehmensleistung*. Springer-Verlag.
- Günlük-Şenesen, G. (2007). Accounting for Arms in Input–Output and National Income Accounts. In *Arms, War and Terrorism in the Global Economy Today: Economic Analyses and Civilian Alternatives* (pp. 79-94). LIT Verlag Hamburg.
- Hassan Al-Tamimi, H. A. (2010). Factors influencing performance of the UAE Islamic and conventional national banks. *Global Journal of Business Research*, 4(2), 1-9.
- Hayes, A. (2019). Q Ratio (Tobin's Q Ratio) Definition. Retrieved March, 26, 2019.
- Heffernan, S. (2005). *Modern banking*. John Wiley & Sons.
- Heikal, M., Khaddafi, M., & Ummah, A. (2014). Influence analysis of return on assets (ROA), return on equity (ROE), net profit margin (NPM), debt to equity ratio (DER), and current ratio (CR), against corporate profit growth in automotive in Indonesia Stock Exchange. *International Journal of Academic Research in Business and Social Sciences*, 4(12), 101.
- Heikal, M., Khaddafi, M., & Ummah, A. (2014, a). Influence analysis of return on assets (ROA), return on equity (ROE), net profit margin (NPM), debt to equity ratio (DER), and current ratio (CR), against corporate profit growth in automotive in Indonesia Stock Exchange. *International Journal of Academic Research in Business and Social Sciences*, 4(12), 101.
- Hoffmann, T. (1999), "The meanings of competency", *Journal of European Industrial Training*, 23(6), 275-286.
- Holtbrügge, D. (2004). Management of international strategic business cooperation: Situational conditions, performance criteria, and success factors. *Thunderbird International Business Review*, 46(3), 255-274.
- Hsiao, C. (2007). Panel data analysis—advantages and challenges. *Test*, 16(1), 1-22.

- Hult, G. T. M., Hurley, R. F., & Knight, G. A. (2004). Innovativeness: Its antecedents and impact on business performance. 33, 429–438.
- Ichsani, S., & Suhardi, A. R. (2015). The effect of return on equity (ROE) and return on investment (ROI) on trading volume. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 211, 896-902.
- Ifeacho, C., & Ngalawa, H. (2014). Performance of the South African banking sector since 1994. *Journal of applied business research (jabr)*, 30(4), 1183-1196.
- Jaworski, B. J., Kohli, A. K. (1993). Market Orientation: Antecedents and Consequence. *Journal of Management*, 57(3), 53–70.
- Jayawardhena, C., & Foley, P. (2000). Changes in the banking sector—the case of Internet banking in the UK. *Internet research*.
- Jimenez, J.D., Sanz-Valle, R. (2011). Innovation, organizational learning and performance. *Journal of Business research*, 64(4), 408-417.
- Johannessen, J.A. (2008). Organizational innovation as part of knowledge management. *International Journal of Information Management*, 28(5), 403-412.
- Jokipii, T., & Monnin, P. (2013). The impact of banking sector stability on the real economy. *Journal of International Money and Finance*, 32, 1-16.
- Kabajeh, M. A. M., Al Nu'aimat, S. M. A., & Dahmash, F. N. (2012). The relationship between the ROA, ROE and ROI ratios with Jordanian insurance public companies market share prices. *International Journal of Humanities and Social Science*, 2(11), 115-120.
- Kanter, R. M., & Brinkerhoff, D. (1981). Organizational performance: Recent developments in measurement. *Annual review of sociology*, 321-349.
- Kapopoulos, P., Lazaretou, S. (2007). Corporate ownership structure and firm performance: evidence from Greek firms. *Corporate Governance: An International Review*, 15(2), 144-158.

- Kaya, F. (2012). Bankacılık Giriş ve İlkeleri, Beta yayıncılık, İstanbul.
- Kotler, P., & Keller, K. L. (2003). Marketing Management Prentice Hall. Englewood Cliffs, Nj.
- Krause, K. L. (2005). Understanding and promoting student engagement in university learning communities. Paper presented as keynote address: Engaged, Inert or Otherwise Occupied, 21-22.
- Kristensen, K., & Westlund, A. H. (2004). Accountable business performance measurement for sustainable business excellence. Total quality management & business excellence, 15(5-6), 629-643.
- Kumbirai, M., & Webb, R. (2010). A financial ratio analysis of commercial bank performance in South Africa. African Review of economics and finance, 2(1), 30-53.
- Lardic, S., & Terraza, V. (2019). Financial ratios analysis in determination of bank performance in the German banking sector. International Journal of Economics and Financial Issues, 9(3), 22-47.
- Lerner, M. J. (1965). Evaluation of performance as a function of performer's reward and attractiveness. Journal of personality and social psychology, 1(4), 355.
- Lusthaus, C. (2002). Organizational assessment: A framework for improving performance. IDRC.
- Malik, M. F., Khan, S., Khan, M. I., & Khan, F. (2014). Interest rate and its effect on bank's profitability. J. Appl. Environ. Biol. Sci, 4(8S), 225-229.
- Mallot, J. L. And Charles, J. (1998), "The essentials of management control", organization edition, Paris, 182
- Masa'deh, R., Tayeh, M., Al-Jarrah, I., & Tarhini, A. (2015). Accounting vs. Marketbased Measures of Firm Performance Related to Information Technology Investments. International Review of Social Sciences and Humanities, 9, 129-145.

- Matthews, K., Murinde, V., & Zhao, T. (2007). Competitive conditions among the major British banks. *Journal of Banking & Finance*, 31(7), 2025-2042.
- Maudos, J., Pastor, J. M., & Perez, F. (2002). Competition and efficiency in the Spanish banking sector: the importance of specialization. *Applied Financial Economics*, 12(7), 505-516.
- McDavid, J. C., Huse, I., & Hawthorn, L. R. (2018). *Program evaluation and performance measurement: An introduction to practice*. Sage Publications.
- Meigs, A. J. (1966). Recent Innovations in the Functions of Banks. *The American Economic Review*, 56(1/2), 167-177.
- Mester, L. J. (1992). Traditional and nontraditional banking: an information-theoretic approach. *Journal of Banking & Finance*, 16(3), 545-566.
- Mushinski, D. W. (1999). An analysis of offer functions of banks and credit unions in Guatemala. *The journal of Development studies*, 36(2), 88-112.
- Narver, J. C., & Slater, S. F. (1990). The effect of Orientation on a Market Business Profitability. *Journal of Marketing*, 54(4), 20-36.
- Neely, A., & Austin, R. (2002). Measuring performance: The operations perspective. *Business performance measurement: Theory and practice*, 41-50.
- Nissanke, M., Stein, H. (2003). Financial globalization and economic development: toward an institutional foundation. *Eastern Economic Journal*, 29(2), 287-308.
- Nugraha, N. M., Fitria, B. T., Puspitasari, D., & Damayanti, E. (2020). Does Earning Per Share (EPS) Affected By Debt To Asset Ratio (DAR) And Debt To Equity Ratio (DER). *PalArch's Journal of Archaeology of Egypt/Egyptology*, 17(10), 1199-1209.
- O'Byrne, S. F. (1996). EVA® and market value. *Journal of applied corporate finance*, 9(1), 116-126.

- Ohlson, J. A., Juettner-Nauroth, B. E. (2005). Expected EPS and EPS growth as determinants of value. *Review of accounting studies*, 10(2), 349-365.
- Otley, D. (2001). Extending the boundaries of management accounting research: developing systems for performance management. *The British Accounting Review*, 33(3), 243-261.
- Ottosson, E., & Weissenrieder, F. (1996). Cash Value Added-a new method for measuring financial performance.
- Pandey, M. K., & Tripathi, P. (2018). Examine the relationship between level of aspiration, believes in just world, psychological well-being and quality of work-life. *Indian Journal of Health and Wellbeing*, 9(1), 53-59.
- Parasız, İ. (2009). *Para Banka ve Finansal Piyasalar*, Ezgi Kitabevi, Bursa.
- Peterson, W., Gijsbers, G., & Wilks, M. (2003). An organizational performance assessment system for agricultural research organizations: concepts, methods, and procedures (No. 2126-2021-1308).
- Pointer, L. V., & Khoi, P. D. (2019). Predictors of return on assets and return on equity for banking and insurance companies on Vietnam stock exchange. *Entrepreneurial Business and Economics Review*, 7(4), 185-198.
- Porter, M. E. (1985). *The Competitive Advantage: Creating and Sustaining Superior*. Free Press.
- Porter, M. E. (1991). Towards a dynamic theory of strategy. *Strategic management journal*, 12(S2), 95-117.
- Rahaman, M. M., & Akhter, S. (2015). Bank-specific factors influencing profitability of Islamic banks in Bangladesh. *Journal of Business and Technology (Dhaka)*, 10(1), 21-36.
- Reilly, R. R., & Campbell, B. (1990). How corporate performance measurement systems inhibit globalization. *Human resource management*, 29(1), 63.

- Rolstadas, A. (1998). Enterprise performance measurement, *International Journal of Operations & Production Management*, (18) 9/10, 989-999.
- Rosenbusch, N., Brinckmann, J., & Bausch, A. (2011). Is innovation always beneficial? A meta-analysis of the relationship between innovation and performance in SMEs. *Journal of business Venturing*, 26(4), 441-457.
- Ross, S. A., Westerfield, R., Jaffe J. F. (1990). *Corporate Finance*, 2ndEdition, IL: Irwin, Homewood.
- Rostami, M. (2015). Determination of Camels model on bank's performance. *International journal of multidisciplinary research and development*, 2(10), 652-664.
- Said, R. M., & Tumin, M. H. (2011). Performance and financial ratios of commercial banks in Malaysia and China. *International Review of Business Research Papers*, 7(2), 157-169.
- San, O. T., & Heng, T. B. (2013). Factors affecting the profitability of Malaysian commercial banks. *African Journal of Business Management*, 7(8), 649-660.
- Sarwendhi, R. A., Samekto, A. (2014). The effect of market-to-book ratio, asset structure, and earnings after tax on the level of leverage in non-financial companies listed in Indonesia Stock Exchange 2007-2012. *The Indonesian Accounting Review*, 4(2), 149-156.
- Sattar, S., Laila, K., Zakir, M., & Khan, H. (2018). Relation of job related factors with different dimensions of quality of work life. *WJPH*, 3, 16-22.
- Schefczyk, M. (1993). Operational performance of airlines: an extension of traditional measurement paradigms. *Strategic Management Journal*, 14, 301-317.
- Schneier, C. E., Beatty, R. W., & Baird, L. S. (1986). Creating a performance management system. *Training & Development Journal*, 40(5), 74-79.

- Schuler, K. (1992). The world history of free banking: an overview. *Experience of Free Banking*, 19-59.
- Schumpeter, J. A., & Nichol, A. J. (1934). Robinson's economics of imperfect competition. *Journal of political economy*, 42(2), 249-259.
- Shen, P. (2000). The P/E ratio and stock market performance. *Economic Review Federal Reserve Bank of Kansas City*, 85(4), 23.
- Sirgy, M. J., Efraty, D., Siegel, P., & Lee, D. J. (2001). A new measure of quality of work life (QWL) based on need satisfaction and spillover theories. *Social indicators research*, 55(3), 241-302.
- Somashekar, N. T. (2009). *Banking*. New Age International.
- Standing, C., & Kiniti, S. (2011). How can organizations use wikis for innovation? *Technovation*, 31(7), 287-295.
- Şakar, H. (2000). *Genel Bankacılık Bilgileri*, Strata Yayıncılık, Yayın No.4, İstanbul.
- Şıklar, İ. (2004). *Finansal ekonomi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Tannen, M. L. (2000). *Tannen's Banking Law and Practice in India*, India Law House. New Delhi.
- Tanyaş, M., (1993). Verimlilik kavram ve açıklamaları. Verimlilik Ders Notları. İstanbul: İTÜ Endüstri Mühendisliği Bölümü.
- Turgut, A. (2007). Türleri, nedenleri ve göstergeleriyle finansal krizler. *TÜHİS İş Hukuku ve İktisat Dergisi*, 20(4-5), 35-46.
- Uniform Financial Institutions Rating System (UFIRS). (1997). *Statements of Policy*. The United States: Federal Deposit Insurance Corporation (FDIC).
- Uniform Financial Institutions Rating System (UFIRS). (1997, a). *Statements of Policy*. The United States: Federal Deposit Insurance Corporation (FDIC).

- Üreten, A., Ercan, M. K. (2000). Firma değerinin tespiti ve yönetimi. Gazi Kitabevi.
- Van Horne, J. C., & Wachowicz, J. M. (2001). Fundamentals of financial management. Pearson Educación.
- Venkatraman, N. Ramanujam, V. (1986). Measurement of Business Performance in Strategy Research: A Comparison of Approaches 11(4), 801-814. Academy of Management Review, 11(4).
- Weber, O. (2012). Sustainable banking–History and current developments. Available at SSRN 2159947.
- Weissenrieder, F. (1997). Value Based Management: Economic Value Added or Cash Value Added? FWC AB Study, (1997), 3.
- Wettstein, T., & Kueng, P. (2002). A maturity model for performance measurement systems. WIT Transactions on Information and Communication Technologies, 26, 113-122.
- Wilson, M., Wnuk, K., Silvander, J., & Gorschek, T. (2018). A literature review on the effectiveness and efficiency of business modeling. E-Informatica Software Engineering Journal, 12(1).
- Yaffee, R. (2003). A primer for panel data analysis. Connect: Information Technology at NYU, 8(3), 1-11.
- Yağcılar, G. G. (2011). Türk Bankacılık Sektörünün Rekabet Yapısının Analizi, BDDK Kitapları No:10, Ankara.
- Yook, K. C., & McCabe, G. M. (2001). MVA and the cross-section of expected stock returns. The journal of portfolio management, 27(3), 75-87.
- Zaima, J. K., Turetsky, H. F., & Cochran, B. (2005). The MVA-EVA relationship: Separation of market driven versus firm driven effects. Review of Accounting and Finance.

Zengin, S., ve Yüksel, S. (2016). Likidite riskini etkileyen faktörler: Türk bankacılık sektörü üzerine bir inceleme. İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi 15(29). 77-95.

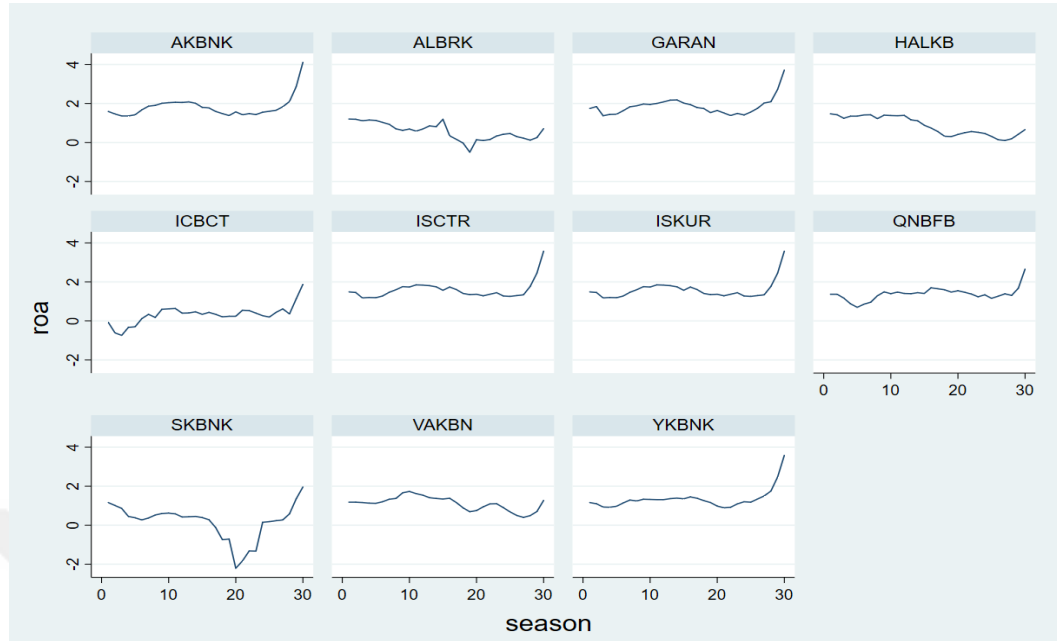

EKLER

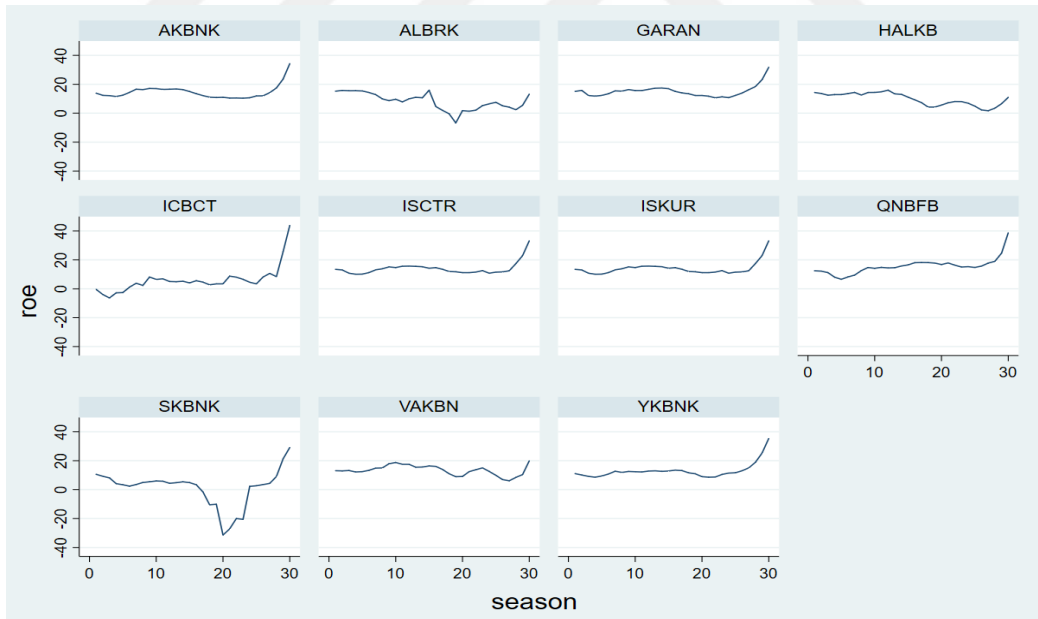
Ek A. Değişkenlere Ait Zaman Grafikleri

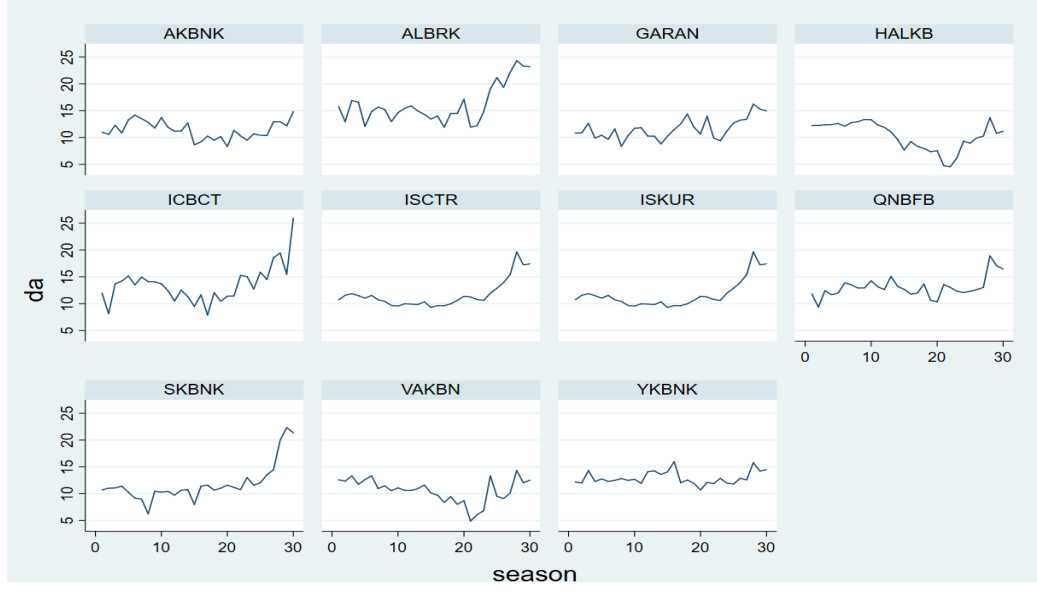
EK A. Değişkenlere ait zaman grafikleri

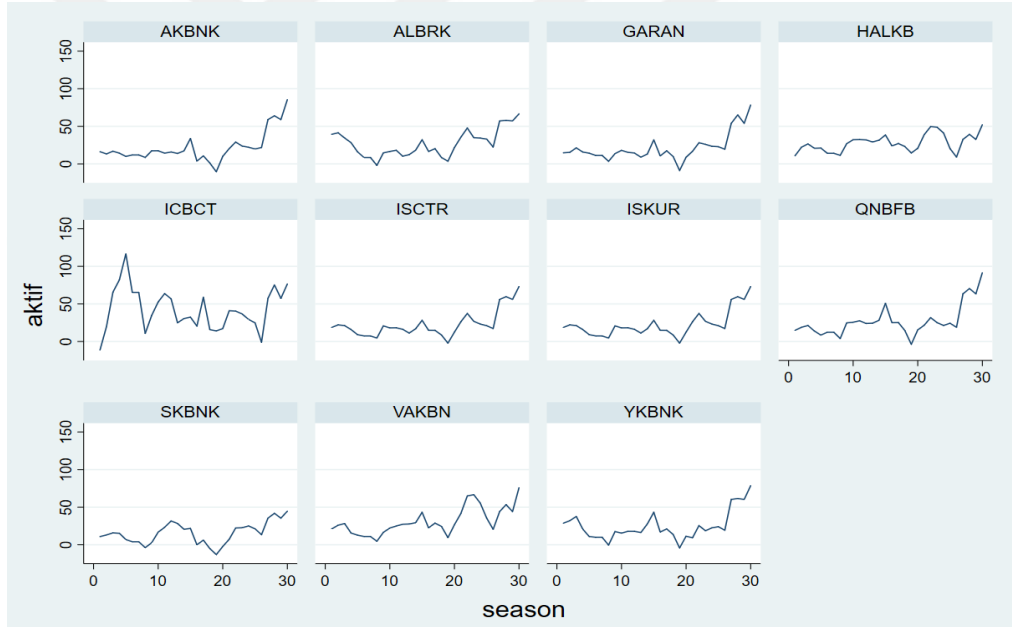
Şekil A.1. Aktif Karlılık (roa) Zaman Grafiği

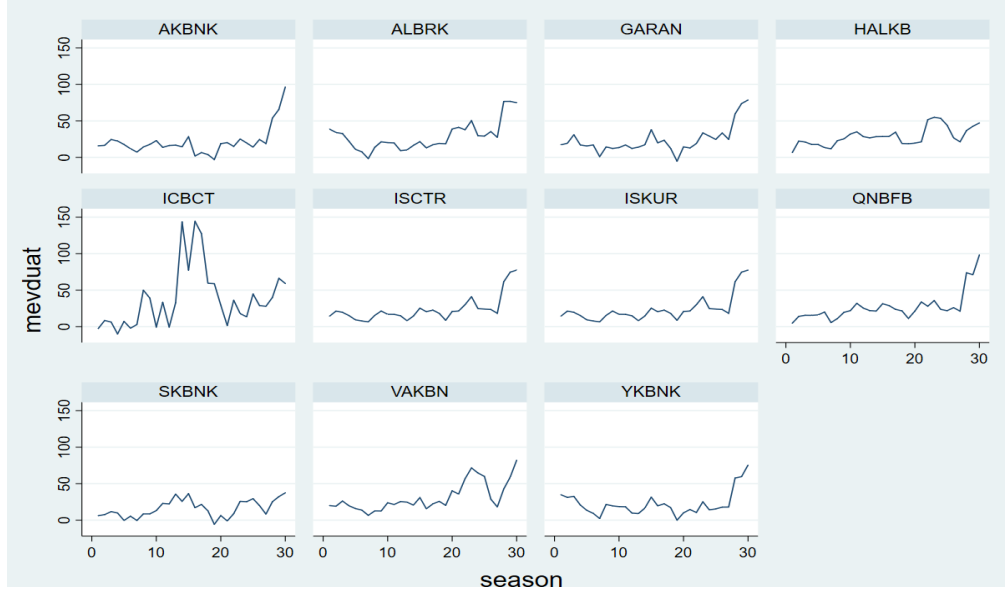
Şekil A.2. Öz Sermaye Karlılığı (roe) Zaman Grafiği

Şekil A.3. Dönen Varlıklar (da) Zaman Grafiği

Şekil A.4. Aktif Büyüme (aktif) Zaman Grafiği

Şekil A.5. Mevduat Büyüme Oranı (mevduat) Zaman Grafiği